

Prelucrarea trecutului comunist.

O răfuială analitică cu moștenirile de mentalitate.

Dan Goglează în dialog cu Liviu Antonesei sau invers.

Publicat în volumul: *VIATA COTIDIANĂ ÎN COMUNISM* – Editura Polirom Iași, 2004, ISBN: 973-661-766-0

Coordonator: Prof. Dr. Adrian Neculau

Despre metodă: am ales cadrul dialogului întrucât era o formă de conversație nedorită de „societatea fără conflicte” care, prefera monologul discursurilor „one way” și polarizarea comunicării de sus în jos. Conversațiile erau admise doar interceptate nu și disputate, poate și din cauza pericolului latent de migrare a „influenței”, pe timpul desfășurării lor, spre poli imprevizibili sau o finalitate conflictuală. Ne asumăm riscurile jocului conversației și ne vom lăsa purtați de transa amintirilor, retrăindu-le cu speranța comprehensiunii.

Moto: Parafrazându-l pe Wittgenstein și, conștienți de locurile comune redundante, tipice oricărui dialog, am putea afirma că, „despre ceea ce, de regulă, merită să vorbești, nu mai este nevoie să discutăm.” Ar trebui însă clarificat și delimitat un cadru în care, limbajul să fie unul descriptiv psihologic, încercând „*a nu spune altfel decât se poate spune*” - Wittgenstein.

LA: - Crezi că, încă o discuție despre comunism mai poate aduce ceva, mai este necesară?

DG: - Știu că s-a discutat, strigat și înjurat mult pe această temă, fiecare o face însă în termenii care-i definesc „lumea”, vizînd astfel comunismul „personal” și nu al „altuia” - așa că acum este rîndul meu. Pe măsură ce voi răspunde la întrebări este posibil să se dezvolte și felul meu personal de a mă „certa” cu partea mea comunistă, dar nu știu acum cum va arăta acest lucru la final. O discuție sau un comportament creează o „lume” care aduce întotdeauna „ceva”, dacă nu altora cel puțin nouă, dacă nu azi poate mâine, dacă nu acestora poate celorlalți, uneori fiind suficientă o singură atitudine sau un criteriu pentru ca lumea să se divizeze încă o dată dar, o astfel de împărțire, strict ideatică, nu va fi nici cea mai dureroasă și nici ultima.

LA: - Comunismul a fost o experiență, era să spun un experiment, comună, care ne-a marcat pe toți cei care l-au trăit. El nu a avut însă un efect identic asupra noastră și vedem acest lucru în atitudinile postdecembriste care oscilează de la nostalgie la

ambivalență sau respingere totală. Cum l-a perceput psihoterapeutul Dan Goglează și dacă el se consideră un produs al comunismului?

DG: - Sînt așa pentru că mă consider „astfel” sau mă consider astfel pentru că așa sînt - iată o dilemă tipică circularității ontologice, nu doar un simplu joc de cuvinte. Dacă aceasta ar fi fost și singura sau ultima mea ambivalență aș fi mult mai ușurat. Din păcate fiecare dintre noi trăiește un număr, uneori insuportabil de mare, de astfel de „dezorientări sau imprecizii.” Desigur că nostalgia trecutului are o componentă mitică iar ambivalențele atitudinale sunt tipice, nu numai fazelor de tranziție, ci și experiențelor cotidiene cele mai banale. Asta atît din cauza percepției diferite a realității sau în funcție de amplasamentul social al fiecăruia, dar și datorită dificultăților de a diferenția conținutele percepției selective spontane și de a le integra în ceea ce, pentru noi, pare apoi a fi o realitate. Ai făcut deja o precizare paradigmatică: *cum l-a perceput psihoterapeutul X* însă, pe lângă matricea profesională, există și alte „filtre” biologice sau spirituale care influențează prelucrarea mea. Indiferent despre ce vorbim, vorbim despre noi înșine, cuvintele sînt obiectivarea în limbaj a lumii noastre interne, iar Wittgenstein în renumitul său „*Tractatus...*” a exprimat-o într-o formă aproape constructivistă: „Dacă scriu o carte <*Lumea - așa cum o văd eu*>, atunci va trebui să relatez și despre corpul meu, să spun care părți se supun voinței mele și care nu.....”, eventual care neuroni participă pro și care contra! Lui Eugen Ionescu îi plăcea să afirme: „Nouă ne place să credem că facem experiențe, însă în fond experiențele sînt cele care ne fac.” Completarea lui Wittgenstein duce la o altă profunzime: „Pentru ca o lume să fie lumea mea - se poate remarca în aceea că, granițele limbajului meu (pe care numai eu îl înțeleg), sînt granițele lumii mele.” Altfel spus, realitățile pe care nu le pot verbaliza într-un limbaj diferențiat, aproape că nu există pentru mine. Spun „aproape” deoarece pot fi victima unei realități, chiar dacă nu o pot înțelege sau descrie în cuvinte. Viața neavînd o logică în sine, adică în afara mea, nu are o „înțelegere” pentru logica mea deficitară și mă poate pedepsi. Chiar dacă nu văd logica unei sancțiuni, o pot trăi dramatic și îmi poate destabiliza, nu numai unele convingeri, ci și fixa definitiv în inconștient. Așadar, o analiză a comunismului va fi cu atît mai „reală”, cu cît introspecția va fi profundă, emoțională, sinceră și deschisă. Doar autoanaliza poate stabili cadrul exact al experiențelor mele și lămuri faptul că vorbesc despre „lumea mea”, singura existentă pentru mine. Aceasta explică nu numai ambivalența, oscilația sau subiectivismul unor atitudini, ci pur și simplu „realitatea lumii” mele. Cine vrea să înțeleagă alte conștiințe trebuie să parcurgă un proces autoanalitic care să-l ajute la decorporalizarea propriilor noțiuni, de experiențele care le-au făcut posibile.

Concret, mie îmi lipsesc doar ultimii trei ani de comunism și cred că sînt, prin cei 35 de ani trăiți acasă, un „produs” biologic al unor țărani de lîngă Focșani, un rezultat al spațiului mioritic vrâncean, al școlii și dascălilor de atunci, al cărților pe care le-am citit, a ceea ce mi-am imaginat sau putut verbaliza că este viața, a iubirilor și emoțiilor avute, a eșecurilor și greșelilor, a ideologiei comuniste dacă vrei, etc. și, în final, a ceea ce au reușit structurile mele neurocerebrale să facă din toate aceste trăiri, intersectate și amplasate pe un corp de 1,81 m care le asigura „suportul.” Răspunsurile neurobiologilor și ale teoreticienilor constructivismului, la întrebarea retorică „cum aflăm ceea ce credem că știm ”, ating domenii atît de profunde ale subiectivității încît s-a aterizat socratic în „certitudinea absolută a incertitudinii” (Heinz von Förster) sau chiar în aceea a „realității născocite.” Se pare că nu putem percepe realitatea din care facem parte „în sine”, ca pe un obiect desprins de noi și de subiectivitatea particulară a structurilor neuronale, dezvoltate în cadrul unui feed-back permanent nu numai cu mediul, cum s-a crezut pînă de curînd, ci mai ales cu mostrele păstrate în memorie, adică cu ceea ce știm sau ne imaginăm că este acesta. Sîntem așadar rezultatul amprente ecoului declanșat de propria „voce”, proiectată cu o anumită forță în natură, sau a felului în care „strigăm” în relieful realității, dar și a ceea ce găsim știind ce căutăm. Comunismul și-a dorit ca noi să trăim într-un anume fel și să fim altceva decît permitea realitatea, dar am refuzat să cred că aceasta este ultima mea condiție umană și, convins pe atunci că va dura o eternitate, nu am vrut să fiu și îngropat de el. Ce s-ar fi întîmplat cu mine dacă nu ar fi fost comunismul în România sau Cortina de fier? Greu de spus dar, dacă două plăci continentale se freacă în sens invers produc mari cataclisme și modificări de relief, atunci de ce să nu credem că și „frecarea” celor două sisteme vest-est au putut lăsa urme la fel de adînci în relieful spiritului uman, influențînd și creînd personalități!

LA: - A reușit mediul comunist să ne marcheze personalitatea, s-ar putea vorbi de un caracter sau de o emoționalitate comună?

DG: - Putem spune, fără ezitare, că „noi sîntem copiii comunismului” și că ne-a marcat personalitatea, chiar dacă procesul nu a fost linear iar efectele uneori contrare intențiilor inițiale. Există o metodă sigură de a-ți determina copiii să nu învețe sau să nu facă ceva: spunîndu-le de zece ori pe zi ce să facă! Comunismul s-a impus ca o ideologie a „relațiilor noi” în orice domeniu și, ca orice formă de societate de altfel, și-a dorit influențarea mea. Însă și eu l-am „folosit”, i-am căutat „căldura” masei, la fel cum au căutat-o și intelectualii care l-au promovat. Crezi că, dacă am recitat poezia „Trei Doamne și toți trei” de Coșbuc, la serbarea de sfîrșit de an în clasa a patra sau dacă eram șef de unitate la pionieri și salutăm cu

mîna la bască, eu începusem să devin un comunist? Ritualurile de atunci și importanța dată de colectivitate acestor „semne ale valorii” erau fascinante, nu numai pentru imaginația mea, ci și necesare creierului meu care-și verifica ipotezele și fără de care ar fi luat-o „razna.” „Culoarea” experiențelor educaționale nu are în copilărie aceeași relevanță negativ-distructivă pentru sănătatea psihică, comparativ cu absența unei educații sau a oricărei forme de relaționare. Dacă educația nu este infrațională sau agresiv/antiumană, atunci ea este în regulă și să nu uităm că, instituțiile care o fac, sînt exponente ale puterii executive în orice stat. Pentru individ sînt importante mai ales „rezonanțele emoționale” pozitive din relația cu mediul sociofamiliar, care asigură strategiile de supraviețuire sau armonia adaptării. Problema gravă este aceea a experiențelor traumatizante sau, mai bine zis, a modului incorect de depășire a lor. O decepție în dragoste, de exemplu, nu te face automat și incapabil de iubire pe viață, însă dacă ea nu este prelucrată corect, poți deveni un caz patologic sau un criminal. Cum nimeni nu se poate dezvolta normal fără un *feed-back*, sînt și eu un produs al confirmărilor de atunci: dacă nu aș fi știut Plenara X sau Cuvîntarea de la Congresul Y nu aș fi reușit la examenul de admitere să devin psiholog (așa au făcut toți cei care voiau să reușească la admitere) - așadar am trăit „bucuria adaptării” la împrejurări, deși nu orice adaptare este sau garantează un progres. Întîmplarea a făcut să rămîn (politic vorbind) la nivelul utecistului și nu pot să-ți ofer perspectiva din interiorul unei celule de partid pentru că nu am trăit-o direct. Făcînd la fel, trăind la fel, îmbrăcîndu-ne în școală la fel, învățînd aceleași lucruri, repetînd aceleași parole, mimîndu-ne reciproc, etc., indiferent de faptul că erai obligat sau forțat să le faci, ajungi în final să gîndești cam la fel și să ai multe trăsături caracteriale identice. Nu anulez prin asta instinctul de individualitate sau variabilitatea ci subliniez structuri sau paradigme comune de prelucrare a experiențelor care ne apropiau pînă la saturație. Poate că tocmai această „apropiere” a fost izvorul repulsiei și, mai ales, al îndepărtării de colectiv.

LA: - Formula „o iubire ratată nu te face direct un handicap” mi se pare salvatoare, însă cum ar putea funcționa așa ceva în plan social?

DG: - Social vorbind, conștiința unor experiențe asemănătoare dezvoltă nu numai sentimentul apartenenței sau apropierii umane necesare identității eului, ci și o stare specială de trăire, care poate fi descrisă prin asociere cu sentimente, la fel de profunde, cum ar fi cel al dragostei. Eu sper ca, poetul și eseistul iubirii Liviu Antonesei, să nu se impacienteze, am spus prin asociere, a nu se uita că propaganda nu ne-a cucerit mai întîi mințile, ci inimile. Massa populară fiind de genul feminin, iubește „bărbații puternici” și nu poate fi stăpînită decît

sedusă de și cu autoritate, iar Napoleon obișnuia să spună: „*Nu am decît o pasiune și o amantă: Franța.*” Așadar, o descriere detaliată a relației de apropiere, dintre caracterele noastre „impregnate de comunism”, s-ar putea folosi de termeni sinonimi descrierii unei iubiri, deosebirea fiind făcută de profunzimea sentimentului sau de modurile subiective de reprezentare a obiectului ei. Fără a intra în detaliile psihologiei propagandei, se poate spune că, discursul comunist era plin de stimulări afective puternic polarizate: dragostea de țară, partidul care trebuia adorat, conducătorii iubiți și idolatrizați, pentru ca apoi - simțirea și prosternarea față de „grija părintească” - să poată declanșa la semnal „ura” împotriva dușmanilor poporului, rămași pentru noi invizibili. Eu nu am înțeles nici unul și nu știu ce au înțeles masele din ideologia marxist-leninistă, pentru că trebuie să studiezi filosofia să poți pricepe așa ceva, însă strategia care s-a simțit/trăit în cotidian era obținerea „entuziasmului spontan” (unul din paradoxuri), chiar isteric, prin sugestii directe de tipul sau/sau, fără adevăruri intermediare. Extrapolarea criteriului, „cine nu este cu noi nu poate fi decît împotriva noastră”, ne făcea pe toți dușmani potențiali fără să știm. Cu toate că scopul afișat era omogenizarea socială, comunismul nu a putut evita mania discriminării și absurdul, mai bine zis „*nebunia criteriilor*” de tot felul care-l făceau posibil. Tehnica listelor cu dușmanii de clasă și a ierarhiilor, după „incompatibilități” stabilite arbitrar, văd că s-a păstrat și după 1989. Se urmărește în fond diferențierea după un criteriu care, odată neîndeplinit, aducea cu sine în primul rînd „refuzul iubirii de partid” (ceea ce reactualiza în noi trauma originară a copilului din relația cu mama: ești obraznic = mama nu te mai iubește!) sau eliminarea fizică. Refuzul afecțiunii declanșează spontan sentimentul vinovăției, iar mai tîrziu constituie baza complexului de inferioritate sau de insuficiență. Am ajuns, la finele procesului, să alergăm în urma masei implorîndu-i iubirea, purtînd steaguri și cravate roșii, semnele iubirii dar cumva și ale eroticului.

LA: - De acord cu paralela, dar cum putem explica faptul că, un asemenea mecanism, destul de simplist, a avut atîtea decenii un efect ca și somnambulic asupra noastră?

DG: - Vrei să spui cum ne pierdem capul fără să știm, lăsîndu-ne tîrîți chiar și împotriva instinctului de conservare? Interesantă ar fi nu numai explicarea mecanismului avantajelor imediate de tot felul (exemplu: recompensa fidelității) sau al proiecțiilor duplicitare feed-back, tipice îndrăgostirii, ci și descrierea experienței „*complicității trăirilor comune*”, toate acestea influențate desigur și de înfrumusețările imaginative după capacitatea fiecăruia. La fel ca și într-un proces de îndrăgostire, comunismul a reușit să ne inducă o stare de fascinație, tipică transei și iubirii, prin promisiuni (mesaje sugestive) ce vizau nostalgiile originare de

protecție, caracteristice oricărei colectivități umane, și astfel nu mai părea să aibă înfrățirea pe care a avut-o în realitate. Mecanismul declanșării comportamentului de fidelitate și colaboraționist (vezi torționarii) era unul simplu: complicitatea la ororile apreciate ca fiind „în natura lucrurilor.” Ce poate uni indivizii mai puternic decât infracțiunea, fărădelegile și comiterea împreună a unor fapte interzise? Se poate vorbi de o complicitate directă sau indirectă, de una forțată, conjuncturală sau șantajul manipulativ. Manipularea, în sens de influență interindividuală, nu poate fi evitată în nici o relație umană, începe odată cu încercarea unuia din parteneri de a o defini după interesele proprii și poate înceta (a mai fi considerată ca atare) prin conștientizarea ei. Desigur că, tot ceea ce ne este conștient sau știm că se petrece în lume, ne influențează hotărâtor viața însă și ceea ce nu știm are un efect asemănător, așadar, atât știința cât și neștiința, influențează existența omului. Fără a intra în psihologia manipulării și sugestibilității, doresc să precizez un lucru de fond: *nici o sugestie nu-și atinge scopul fără sprijinul unui proces personal de prelucrare internă a informației conținute*. Nu este suficient să afirmi o cazuistică lineară „formulele sugestive sînt cauza declanșării comportamentelor nedorite”, „persoana X poartă vina pentru că a manipulat” sau „persoana Y are circumstanțe și e nevinovată.” Fascinația sau îndrăgostirea pregătesc terenul implementării unor sugestii astfel că un mesaj, chiar și inadecvat (ce intră în conflict cu propriile convingeri), să treacă de cenzura logico-rațională a conștientului persoanei respective. Dar, pentru a putea fi urmată sau a avea un efect, sugestia trebuie să devină o autosugestie. Nu poți fi într-o stare de exaltare permanentă, de inconștiență absolută pentru a acționa conform sugestiei și ca un robot deoarece, din punct de vedere neurocerebral, este imposibil: creierul „știe” cu câteva fracțiuni de secundă înainte ce acțiune urmează a fi desfășurată! Așadar, o sugestie trebuie să treacă cumva de cenzura conștientului (în afara acesteia nu mai există o altă cenzură, un mesaj odată acceptat este, pînă la o nouă revizuire autoanalitică, definitiv acceptat), să fie preluată în memoria de durată și chiar plasată în sistemul de convingeri, care nu este restructurat decît în situații critice și uneori nici măcar atunci. Avem în istorie destule exemple în care s-a preferat moartea sau arderea pe rug în locul modificării unei singure „propoziții de credință.” Numai sugestia devenită autosugestie poate influența deciziile și comportamentul, aceasta este realitatea psihologică chiar dacă nu nu reușim să conștientizăm modul de procesare cerebral prin care o accepție ne influențează deciziile. O astfel de heterosugestie (venită din afara ta) nu are un efect dacă nu depășește cenzura conștientului, iar emoționalitatea joacă un rol important în „tulburarea apelor” procesuale. Ea perturbă sau chiar blochează conexiunile neurocerebrale în direcțiile zonelor din creier răspunzătoare de logică și rațiune, cîmpul conștientului se îngustează astfel și transa

devine posibilă. Paradigma hipnozei aplicată masselor face ca parolele propagandei să capete o existență de sine stătătoare, o lozincă odată lansată nu mai poate fi întoarsă, procesul devine autonom și declanșează reacții interioare în lanț, de cuplare la alte informații (trăiri), ajungând în final să fie o autohipnoză cu ochii deschiși (extaz colectiv, vis diurn). Dacă primele transe au fost induse nemijlocit propagandistic, pe celelalte le-am dezvoltat singuri, fiind mai economic și mai eficient. Animați (excitați) de promisiunile sugerate, s-a declanșat în noi și un fel de „nostalgie a turmei originare.” Propaganda promitea într-un fel recuperarea „leagănelui de aur al Paradisului pierdut” - de la fiecare după capacități fiecăruia după nevoi – (cine le stabilește?) și am retrăit, în această regresie de vîrstă, confortul sentimentelor protecției materne. Formula fericirii părea perfectă, însă trebuiau făcute unele „eforturi” de a nu sesiza contradicțiile din afirmațiile rupte de realitate și a trece cu vederea experiența unei vieți tot mai amare. Comunismul s-a prezentat totuși cu un program limitat de sugestii, nu le-a reînnoit cu trecerea timpului, nu a fost tolerant și atent la dinamica socială, păstrînd aceeași tehnică „pionerească” inițială, uitînd că o societate se maturizează și poate deveni altceva decît ceea ce au visat să fie gînditorii lui, Marx și Lenin care, în treacăt fie spus, au trăit ca oameni foarte modest. Lenin, de pildă, nu și-a imaginat niciodată să ia locul țarului, cum au făcut toți ceilalți conducători proletari și locuia în Kremlin într-o odaie a îngrijitorilor palatului care, în ultima iarnă a vieții lui, nici măcar nu era încălzită! Imaginează-ți așa ceva la „conducătorii” (neo)comuniști de ieri sau de azi, mai ales că unii din ei fac mereu aluzie la „exemplul personal” (sărac și cinstit) trăind în palatele „altora.” Delegînd responsabilitatea actului sugestiv conducătorului sau colectivului de partid și de stat, individul nu se simțea vinovat de ceea ce se întîmpla în societate dar nici de „ratarea” personală, totul era pus pe seama sistemului însă, nicăieri în lume un sistem politic nu va funcționa dacă va prelua în totalitate responsabilitatea fericirii cetățenilor.

LA: - Exista totuși un mod de a pedepsi și a considera colectivul ca răspunzător pentru faptele unui rebel deși inițial colectivul se pronunța pentru pedepsele individuale....

DG: - Aici voiam să ajung. Unul din sentimentele sădite de comunism în noi, a fost cel al complicității, care nu ne-a fost și conștient, dar el a constituit liantul ideal ce poate uni nu numai două ființe „la prima vedere” sau o bandă criminală, ci și grupe sociale mai largi. În cazul nostru, „*complicitatea (la crima) originară*” (uciderea tatălui - Freud) declanșată de participarea la eliminarea sau persecutarea reprezentanților unor structuri sociale, a fost urmată de altele, în lanț, iar absența opoziției (inclusiv tăcerea) a fost transformată de propagandă în implicarea și culpabilizarea implicită a masei. Cum masa oferă un

subterfugiu ideal individului, nimeni nu a avut muștrări de conștiință. Lozinca - „în numele și pentru binele poporului” - a acoperit de-a lungul istoriei cele mai mari atrocități. Cu toate că masele nu au înțeles prea bine substratul problemei, ele nu pot fi absolvite automat de vinovăție. Fără a intra în detaliile tehnicilor manipulative de tip Goebbels, copiate de comuniști, putem remarca simplitatea sugestiilor induse prin întrebări retorice circulare de tipul „Vreți războiul total?” - creatoare de mari confuzii prin folosirea reversibilității și a incertitudinii unei relații hipnotice (cine pe cine hipnotizează/cine a vrut primul și ce?). Dar, cine este conștient de aceste mecanisme în momentul desfășurării lor? Dacă am fi conștienți de forța manipulativă a unor formule generale circulare (care te fac să crezi că sînt ecoul propriilor gânduri) și nu am fi sclavii obsesiei oportunismului de a nu „rata/scăpa” ceva, atunci poate am refuza/controla mult mai bine propriile excese legate de consumul inutil, inclusiv a peste 75% din ceea ce ziarele și televiziunile ne oferă.

Întrebarea - dacă inconștientul poate absolvi de la vinovăție - nu este numai una retorică și, revenind la formula complicității mai puțin conștiente („ei n-o știu dar o fac”), ea poate fi tradusă și în altă cheie – dacă „noi am făcut cam tot ceea ce s-a făcut în istorie”, atunci să purtăm și vina acestei „faceri”, să nu mai executăm doar tiranii care „exprimau voința poporului” și să ne facem „mea culpa.” În fapt, la toate întrebările (desigur circular manipulative) puse masei, ea a fost de acord cu răspunsurile, sugestiile, cu execuțiile, cu trimerile la canal, cu deportările, cu desproprietățile și alte atrocități. „Führer-ii” au exprimat în fond cu glas tare ceea ce se gîndea pașal într-o societate (mai corect, se zvonea), dînd o formă și o direcție tendinței de a da vina pe ceilalți pentru frustrările personale. Fără a face analiza de conținut a discursurilor profund hipnotice, a retoricii întrebărilor sugestive sau a agresiunii masei sub masca anonimatului, se poate spune că, orice dictator a oferit o terapie a „complexelor populare” promițînd eliberarea și iluzia propriei puteri (lozinca: „sîntem proprii stăpîni!”) Pentru realizarea scopului s-au folosit permanent sugestii justificative ale complicității, iar confirmările reciproce aveau rolul și scopul deculpabilizării, posibilă prin sacrificarea adevărului care, nefiind conectat la un proces feed-back, era în fond tot o proiecție a propagandei.

Există, din fericire, o reversibilitate implacabilă a subiectivității spiritului uman, datorită căreia nu putem avea o garanție a efectelor numai în sensul dorit și că, fără un feed-back permanent, se grăbește îmbătrînirea „schemelor explicative” – care ajung să fie niște caricaturi absurde dacă nu țin pasul cu dinamica vieții. Absența unor răspunsuri noi la problemele care se nasc autonom (o caracteristică de fond a oricărui domeniu de viață uman), a alimentat *conflictul dintre viață și explicație*, iar rezolvarea lui definitivă a putut fi amînată

numai prin întrebuițarea opresiunii sub toate formele. Entuziasmul masselor a scăzut cu timpul, „îndrăgostirea” inițială nu a devenit, din fericire, și o iubire autentică. Nefiind „alimentată”, la propriu și la figurat, nu putea să nu dezvolte repulsia ca urmare a conștientizării refuzului sau a eșecului unei societăți în rolul ei de fond, acela de a garanta securizarea individului: „Nimeni nu se simțea în securitate, ci vizat de Securitate!” Dacă într-o relație se pierde încrederea și unul din parteneri îl suspectează pe celălalt, atunci relația devine un coșmar, iar escaladarea spiralată a cercurilor vicioase ale conflictului (fiecare se simte justificat prin măsurile de precauție ale celuilalt) devine patologică și netratabilă în cadrul aceluiași sistem. Conflictul interior trăit de fiecare, într-o formă sau alta, a fost acela dintre sentimentele refulate ale vinovăției inițiale (orice schimbare socială prin crime se confruntă cu acest conflict), conștientizarea sacrificiului inutil și, mai ales, sentimentul lipsei de libertate din relație. Sentimentul neputinței rezolvării acestui conflict a determinat refularea sau proiecția vinovăției în „sus”, iar prelucrarea a urmat modul tipic unei mentalități bazate pe suspiciune și nesinceritate cronică, acela de a căuta vinovații în altă parte.

LA: - Una dintre problemele centrale ale „prelucrării trecutului” care, în opinia mea, ne blochează cel mai mult, este chiar aceea a vinovăției. Cum a fost prelucrat trecutul nazist și sentimentul vinovăției în Germania?

DG: - Dacă vrem să facem cu adevărat o treabă cinstită, corectă și pe croiala moralității proprii, atunci n-ar trebui să ne uităm la cât de bine vecinii au reușit sau nu să-și prelucreze un „altfel” de trecut decât al nostru. Nazismul a fost un socialism de altă factură și a durat mult mai puțin decât comunismul. Trebuie făcută o diferență între sentimentul și conștiința vinovăției, primul este legat de cel de rușine și inferioritate, pornit de regulă în relația cu părinții, celălalt este condiționat de dezvoltarea supra-eului. Dacă sentimentul vinovăției este vag și difuz, iar nelegat de situații concrete poate declanșa depresii, conștiința vinovăției menține trează amintirea greșelii și faptul că trebuie făcut ceva pentru a scuza sau repara răul produs, indiferent de timpul când se va face.

Condițiile prelucrării trecutului în Germania au fost altele și este foarte importantă existența unei conștiințe autocritice cu tradiție, doar „Critica rațiunii pure” nu a fost scrisă la Mîndrești (locul meu de naștere), dar chiar psihologia și psihoterapia s-au născut tot în spațiul german, ceea ce asigură alte baze cognitive și explicative unei culturi. Filosofii, psihologii și gânditorii germani au fost concomitent și „*Aufklärer*” (iluminiști), îndeplinind un rol de „clarificatori” ai poporului și pentru care problema adevărului era esențială. În educația germană pedeapsa cea mai mare se aplică pentru minciună și nu pentru prostioare sau greșeli, sînt foarte atenți cu

adevărul care este profund legat de dreptate. Prelucrarea sentimentului de vinovăție este strâns legată de **cultura adevărului** și nu de cultura culpabilității cum s-ar putea crede. Copilul învață de mic că trebuie să-și asume răspunderea pentru faptele sale și pentru adevăr. Perfecționismul german este rezultatul obiectivării „ideii absolute” hegeliene și a „imperativului categoric” kantian, devenit aplicabil prin corectitudinea unei justiții conectată la morala filozofilor clasici, ceea ce a determinat deschiderea pentru prelucrare și diminuat posibilitatea ocolirii vinovăției. Meticulozitatea analitică, precizia și ordinea din arhive, au făcut să nu fie probleme în a se stabili adevărul pînă și în cele mai mici detalii - cum ar fi că Hitler nu-și plătea impozitele! Surprinzătoare a fost toleranța (umană, sic!) cu care au tratat totuși pe unii vinovați și asemănătoare practicilor contemporane neocomuniste: unii naziști s-au dus la biserică, s-au spovedit, au fost ajutați să-și schimbe „costumația” și chiar să emigreze în America latină ca misionari!

Revenind la complicitatea și vina originală de care vorbeam, ea conține nuanțe speciale ce justifică nevoia de prelucrare a trecutului și, mai ales, a sentimentului de vinovăție confuz, declanșat în noi de comunism pentru a ne culpabiliza. Pentru a deveni o conștiință a vinovăției el trebuie să fie conștientizat și acceptat - altfel nu vom ajunge niciodată unde trebuie. Ideea de bază este că **problema prelucrării trecutului nu poate fi rezolvată fără o conștiință colectivă al vinovăției** - nu doar conducătorul sau partidul unic a trimis intelectualii și dizidenții la Canal sau în închisori, ci ajutat de popor. Noi am executat ordinele și pe cei puși la zid, noi am ieșit în stradă și am cerut „capul lui Moțoc”, noi am aplaudat măsurile luate, noi am mărșăluit în direcțiile cerute - uneori cu fanatism! - noi aplaudam și scandam încă pe 21 decembrie 1989 lozincile comuniste. Masele au fost întotdeauna mai criminale decît individul singular, dictatorul instigator creează doar iluzia legalității faptelor odioase. Se poate face o paralelă și cu rolul masselor în Răstignire, așa cum este prezentat în filmul „*Patimile lui Cristos*” sau cu modul de prelucrare a vinovăției din Germania, însă nu știu cîte „adevăruri” mai pot fi salvate la noi după 15 ani. Se poate discuta și de grade ale vinovăției însă, psihologic vorbind, **nu există nevinovăție** - excluși pot fi doar cei care au fost pedepsiți cumva sau executați. Dacă ai știut și nu te-ai distanțat, nu ai întreprins ceva să împiedici sau să aduci faptele reprobabile la cunoștința celorlalți, atunci te faci vinovat cel puțin moral iar, după *Constituția Germană*, ești pasibil de pedeapsă. Este ceea ce, juridic vorbind, germanii numesc „vinovăția vecinului” (*die Schuld des Nachbars*), a martorului, a celui care stă ce-l mai aproape de un eveniment antisocial, o agresiune oarecare. Această lege face orice scuză inutilă, chiar și atunci cînd faptele nu se petrec în curtea ta și este cuplată la un articol la fel de

umanist: poți fi pedepsit și dacă nu acorzi ajutor celor care au nevoie de el! (*die hinterlassene Hilfeleistung*).

Nu este de ajuns să spui că ți-a fost frică pentru a scăpa de o vinovăție atunci când astfel de acțiuni a făcut să sufere atîția oameni, într-o formă sau alta. Problema adevărului social este dramatică întrucît, confirmarea lui moral-umană „in senso”, fiind conceptuală (adică invizibilă) oferă un criteriu dificil de reprezentat mental. Doar avantajele care se verifică „in vivo”, în realitate, pot da o normă concretă. Normele de apreciere ale realității erau și ele manipulate ideologic însă, nu ideologia abstractă convinge masele, ci funcționalitatea soluțiilor nemijlocite oferite în viața cotidiană. Eu nu pot afirma niciodată că soluția, prescrisă de mine ca psihoterapeut, este cea „adevărată, exactă” pentru că a funcționat și pacientul s-a vindecat, ci doar că a fost cea mai potrivită, tot așa cum, nici șperaclul nu este niciodată cheia „exactă” pentru ușile pe care le deschide. Această breșă și ambivalența „construit-real” a fost folosită abil de comunism care, și-a potrivit adevărurile după nevoile momentane de explicație, iar metoda a supraviețuit. Atitudinea față de adevăr deformează profund caracterul, emoționalitatea, empatia socială și aceasta este o mare problemă a moștenirilor comunismului.

LA: - N-aș crede că această complicitate era și conștientizată, nu ne identificam de regulă cu ceea ce se întîmpla .....

DG: - Dacă o să folosim polaritatea conștient-inconștient, atunci nu vom face decît să complicăm și să ne scuzăm la nesfîrșit, cu toate că apreciez în mod deosebit această dinamică și efectele ei asupra comportamentului. Nici măcar în cazurile individuale nu există, psihologic vorbind, nevinovăție - nu vei omorî niciodată un om, dacă nu ți-ai reprezentat măcar odată acest lucru! Desigur că poți avea astfel de halucinații și să le controlezi, să nu treci niciodată la fapte însă ucigașul acceptă consecințele. Acest aspect, invizibil oricărui judecător, este suficient pentru demonstrarea vinovăției, chiar și dacă făptașul era sub influența alcoolului. Putem vorbi de dubla morală a comunismului, însă nicidecum de circumstanța atenuantă a masselor inconștiente și hipnotizate. ***Starea hipnotică, manipularea sau dezinformarea nu exclude niciodată vinovăția*** - asta trebuie să ne fie clar! Dacă individul și-a găsit protecția neputinței în atotputernicia masei și s-a eliberat de complexul propriului colaps existențial, corectîndu-și imaginea de sine confuză prin identificarea cu proiectele paranoice ale „conducătorului”, - atunci putem vorbi de un proces simbiotic cu multiple fenomene de transfer, care nu exclude, în nici o fază, absența vinovăției. Dacă nu te identifici cu ceva trebuie s-o afirmi, să te distanțezi, pasivitatea și tăcerea acuză, de exemplu: cel care nu este revoltat de un act de agresiune sexuală față de un copil poate fi suspectat de

pedofilie latentă. Massa poate deveni însă din călău (în prima fază a ascensiunii) și o victimă (în faza finală a prăbușirii sistemului care a folosit-o) parcurgând, ulterior faptelor de „măreție”, un fenomen de trecere spre faza de martir, astfel că își va apăra nevinovăția și implora dreptul la viață. Aderarea nu a fost numai un fenomen de participare la crime politice, care să fi rămas în afara intimității, ea a fost totală, aproape erotică. Așadar, ne-am iubit sau urît la comandă, am făcut dragoste eficientă fără contraconcepționale și s-au născut copii conform indicațiile prețioase ale secretarului general - cred că îți mai amintești de lozinca „mamei eroine”! Intimizarea conținută în mesajele sale au stimulat participarea afectivă și a dat comunismului o notă de senzualitate asemănătoare chemării naziste, nu fără ecou - aceea de a oferi Führer-ului copii blonzi cu ochi albaștri – sau chiar prin substituirea psihologică a părinților noștri cu liderii comuniști. Aceste pretenții sînt, analitic vorbind, semnele unei simbioze patologice de natură erotică, întrucît există o relație profundă între putere și sexualitate. Concomitent, puritanismul de fațadă al comunismului desemna un complex de inferioritate în confruntarea reală cu probleme incongruente ideologic, cum a fost aceea a educației sexuale. Cum numai efectul de durată a complicității implică un conflict în plan moral sau rațional, la nivelul conștiinței individuale s-a produs o intersectare „de-a valma” a unor aspecte contradictorii, ca urmare a modelelor sociale oferite, și sub protecția explicațiilor generale sau a lozincilor de tipul „viața și trecutul ne-au arătat tovarăși.”

LA: - În fond era mult trîmbițata explicație simplistă a evenimentelor și a reamintirii realizărilor „mărețe”, a succesului „eroilor” sau a practicilor criminale față de dușmanii de clasă, etc.

DG: - La urma urmei orice sistem și de oriunde dacă este prezentat ca o exclusivitate și se subordonează totul unei singure idei, atunci el se bucură nu numai de coerență internă ci devine tot mai persuasiv, mai acceptat de mase și din nevoia explicării vieții sau a lumii în care trăiești. Nimeni nu poate trăi „liniștit” fără a fi în posesia unor răspunsuri la necunoscutele și problemele vieții personale, nu neapărat numai sociale. Preocuparea pentru colectiv nu poate oferi decît o amîinare a preocupării de sine și a rezolvării problemelor de viață cotidiene. Doar nu ai decenii la rînd de-a face numai cu situații revoluționare amenințătoare sau cu lupte de clasă nonstop! Cum viața nu așteaptă ritmul înțelegerii noastre și nici nu este tolerantă cu explicațiile date „în fugă” sau cu logica superficială de moment și inaplicabilă, s-au generat atunci multe improvizații autojustificative (ad-hoc) și paradoxuri în lanț. A existat, la nivel individual, și o frică de a-ți construi singur explicațiile, se risca lipsa de conformitate cu sistemul, așadar era mai simplu să le adopți pe cele oferite de sistem,

delegînd astfel și responsabilitatea eșecului. Comunismul a avut multe complexe, altfel n-ar fi respins sau interzis atîtea lucruri, însă cel de bază a fost **complexul individualității** și mai ales al psihologiei acestuia. Ura față de individualismul elitist, era o mascare a complexului vizavi de tendința profundă a identității și diferențierii de celălalt. Ce altceva a fost de fapt reacția de aderare la „meditația transcendentală” decît o dorință de evadare sau încercare de individualizare a eului sufocat de colectivismul excesiv și monoton?

LA: - O întrebare încă mă preocupă: cum a fost posibil ca intelectuali de o anume mărime să se implice într-o aventură „transcendentală”?

DG: - Spuneam mai înainte că „lumea” mea este mărginită de granițele limbajului meu dar și de dimensiunile/particularitățile corpului pe care-l posed. Gîndirea și trăirea sînt într-o relație simbiotică, o stare corporală - să zicem un simptom de amețeală - îmi poate periclita „lumea” și ceea ce gîndesc despre ea, așadar nu pot face instinctiv abstracție de limitele organice și pot deveni sclavul lor. Putem face abstracție de multe lucruri, de prezența celorlalți, chiar trăi într-un „butoi” ca filosoful antic sau într-o „coajă de nucă” (cum își reprezintă astrofizicianul Hawkins lumea) și să ne credem „regele unor domenii nemărginite” - cum filozofa Hamlet. Intelectualii de care vorbești sînt nu numai minți integrate superior, ci și oameni care trebuiau să facă piața, dacă aveau cu ce și de unde, sau să caute disperați un medicament în miezul nopții. Putem sări granițele durerii corporale inevitabile? Care sînt costurile unei evadări din corp? O suferință organică ne poate „modifica” construcția universului lumii interne atunci cînd nu avem tratamentul sau explicația/soluția „potrivită.” Sub comunism se explica exclusiv colectivul nu individul și tocmai această atitudine a făcut ca sistemul să fie antisocial. Nu trebuie uitat că transcendentul - sau ceea ce se află „dincolo” - a fascinat întotdeauna orice intelectual preocupat și de alte „lumi/fenomene” din afara experienței cotidiene banale sau a granițelor patriei, pentru noi pe atunci de netrecut corporal. Atracția unei metode de relaxare în scopul obținerii unui contact cu transcendentul, cu spiritul absolut sau zone iraționale, era stimulată de oferta lărgirii granițelor conștiinței de sine sau a evadării din viața cotidiană frustrantă. Nemulțumiți de ceea ce oferea teritoriul unei „țări închisoare” ei au testat, pe o „hartă” mentală, o zonă liberă de condiționări repulsive. Eu o interpretez și ca pe un refuz al introspecției serioase, necesare unei cunoașteri de sine autentice, ca o substituire a „teritoriului fizic” cu unul spiritual ceva mai puțin controlabil/manipulabil sau ca o reacție, omenește firească, în cadrul confruntării „corpului” cu transformările vîrstei și a trecerii spre eternitate. Originar vorbind, spiritul și corpul cresc împreună (afirmația corectă este „eu sînt corpul care vorbește”) și orice transcendere în direcția spiritualității implică riscul ca, făcînd

abstracție de corp, el să „simtă” această „trădare/evadare”, să reacționeze „ciudat” (stări disociative prepsihotice) și să refuze tocmai dezvoltarea sentimentelor de confort, mulțumire sau fericire căutate. Reprezentarea că trebuie să ajungi undeva, unde nu s-a ajuns încă. sau la ceva „cenzurat/interzis”, poate fi un protest dar și un faliment al „terapii bolilor de ființare” - cum spunea Noica. A fi spiritual/intelectual nu oferă în mod automat și o protecție în fața experiențelor cotidiene marcate de lipsuri, boală sau anxietate. Dezvoltarea inteligenței nu oferă garanția unei dezvoltări sociale normale dacă nu este susținută și de cea emoțional-afectivă. S-a crezut și se mai crede că este suficient să fii deștept pentru a nu avea probleme, depresii sau fobii, însă nu este așa. Fără afectivitate sau emoții, fără calibrare homeostatică în adevăratul sens al cuvântului, fără empatie, o inteligență poate deveni insuportabilă nu numai pentru sine, ci și pentru ceilalți. Experiențele cu meditația transcendentă nu trebuie să ne mire și nici să ne facă să ne îndoim de calibrul intelectualilor respectivi sau de lipsa lor de spirit critic. Ce-am putea crede atunci despre doctorii în psihologie care, puși să verifice această tehnică „terapeutică”, fără a avea ei înșiși experiențe serioase în psihoterapie, fără s-o probeze pe pielea lor și fără posibilitatea unui studiu comparativ îndelungat, au considerat-o în regulă deși ea nu era? Dacă a fost o momeală nu știu însă, o metodă terapeutică nu este niciodată în regulă dacă determină așteptări false și face promisiuni obscure. Aceasta cu atât mai mult cu cât, pe atunci, ideea de „psihoterapie de grup” era considerată subversivă, iar în cultura română mai fusese un caz pus la index de comuniști, tocmai pentru ideea „transcendentului și inconștientului abisal” cu trimiteri la religiozitate - acela al filosofului Lucian Blaga.

Represaliile față de intelectuali și psihologi au fost de o duritate tipic comunistă sau tipică poporului român? Aceasta este o întrebare circulară de fond și a modului în care noi ne-am despărțit în istorie de anumite personalități, chiar de unii conducători. După mine a fost o greșală profesională fatală faptul că psihologii i-au dat meditației transcendente ok-ul, însă ea fost speculată inuman și a demonstrat că umanismul comunist era doar o lozincă discriminativă, ce viza toleranța doar la vîrf nu și la bază. Aceasta nu trebuie să fie o scuză sau să ne absolve de analiza greșelilor proprii - a prelucra trecutul înseamnă a privi cu curaj lucrurile așa cum au fost, fără nostalgii sau crize de martirium. Nu este vorba doar de caracterul subversiv al unei metode de relaxare, „împachetată” elegant cu ritualuri și denumiri orientale, ci de faptul că, atât produsul în sine cât și forma sau promisiunile oferite, nu erau nici științific și nici deontologic în ordine. Problemele deontologice sînt în psihoterapie centrale, tendința de folosire a puterii din relație și de a da sugestii manipulative trebuie conștientizată, blocată permanent și supervizată. Meditația transcendentă, ca de altfel toate

tehnicele ezoterice practicate de „*möchtegerne Psychologen*” (de cei ce-și doresc să fie psihologi fără a fi), a promis „minuni” interzise deontologic și inacceptabile științific.

LA: - De ce să fie interzise dacă se vînd și lumea le caută?

DG: - Doar nu vrei să devenim toți vraci și prezicători ca Nostradamus sau Rasputin! De ce trebuie să considerăm o vindecare spontană ca fiind o „minune”? Răspunsul este prozaic: pentru că nu avem o explicație a faptului de ce, într-un anumit caz, nu s-a împlinit profeția statistică a înrăutățirii bolii sau a decesului. Orice terapeut sau medic se confruntă cu asemenea cazuri însă, dacă acesta nu este un escroc și crede sincer că excepția conținută de „minune” s-ar datora „calităților sale personale”, atunci el însuși are nevoie de un psihoterapeut pentru a fi adus cu picioarele pe pămînt! Aici se află esența relației psihoterapeutice, de a nu fi sclavul *feed-back*-ului pozitiv, al succesului cu orice preț, de a nu-ți însuși ceea ce nu este al tău și de a-i da pacientului reușita, lămurindu-l cum să-și prelucreze propria „minune” în folosul propriu, nu să-l faci dependent de „aură”, de „transmisia” ta de energie sau de una transcendentală! Printre altele, meditația transcendentală își plasa efectul pe păstrarea secretului „mantei”, ceea ce a stimulat nu numai gîndirea „mitică” a adepților ci și pe cea conspirativă a „Securității”, iar fascinația șamanică a „guru-lui” o concura/imita pe cea a „conducătorului.” S-a intrat așadar în conflict cu interese și „metode de influență” care erau monopol de stat iar afirmația mea poate fi folosită ca justificare sau luată ca o plauzibilitate terapeutică umoristică. Orice ritualizare în ceremonialul de desfășurare a unei activități și executarea lor simultană într-un anumit ritm sau tempo, însoțite de formule verbale directive (premotorii) și de reducere a cîmpului perceptiv, sînt proceduri tipice de inducere a transei. Din păcate, nu pot decît să enunț aceste probleme, ele ar trebui să constituie obiectul unor dezbateri serioase în cadrul asociației psihologilor. Esența conflictului de atunci este actuală, avînd în vedere absența controlului deontologic general, dar și pervertirea unor specialiști psihosociali la jocul puterii. Dacă psihologii din România și-au constituit un Colegiu care le va controla activitatea din punct de vedere etic, nu același lucru se poate spune despre celelalte grupe profesionale din domeniul uman sau al previziunilor sociale.

O altă problemă este aceea a atractivității pe care „minunea” unor metode de „vindecare” o exercită încă asupra oamenilor. Individul neclarificat decenii de-a rîndul și căruia i s-au promis toate produsele civilizației industrializării forțate, în schimbul trădării și vînzării sufletului, a uitării de sine, s-a trezit, după 1990, nu numai singur, ci și gol spiritual. Am fost sclavii unor promisiuni materiale de mai bine, de parcă binele ar fi în posesia cuiva, însă acest

lucru se mai așteaptă și astăzi de la alți „conducători” sau vindecători. Este o așteptare care nu poate fi decât speculată manipulativ, mai ales într-o societate unde nu s-a reușit crearea cadrului juridic echitabil pentru ca fiecare să ajungă la binele reprezentat într-o formă legală și individualizată. Această mentalitate a fost întreținută și de atitudinea puritană vizavi de suferințele psihice, psihoterapia a creat și creează la noi probleme de percepție și acceptare, mai ales din teama etichetării. Cuvântul psihoterapie este mult mai apropiat de cuvântul „psihiatrie” decât de cel de psihologie, iar conotația sa trimite la reprezentarea spontană a Spitalului „Socola” și a gratiilor la ferestre. Din aceleași motive multe personalități, chiar politice, își numesc psihoterapeutul „sfătuitor/consilier”, dar și pentru că a face o psihoterapie este asociată cu ideea de slăbiciune interioară. Noi putem schimba numele realităților după nevoile noastre emoționale sau a satisfacerii eului orgolios, însă falsificările ne înfundă mai devreme sau mai târziu. Un „expert în reîncarnare”, unul care promite legături cu „lumea de dincolo” sau chiar „eliberarea prin sinucidere” - cum a fost cazul sectei din Tenerife unde s-a încercat evitarea prin suicid a „sfârșitului apocaliptic iminent al lumii” - par să aibă mai multe șanse de a „fascina” decât un psihoterapeut, căruia îi este interzisă pînă și reclama de cabinet, tocmai pentru a nu trezi așteptări false. Recrudescența iraționalismului a fost obsesia secolului XX, iar plăcerea „regresiei de vîrstă” în grup poate fi trăită intens, indiferent dacă ești laureat al premiului Nobel sau posesor de Oscar.

LA: - Cum îți explici reacția foarte dură a ceaușeștilor față de meditația transcendentă? Crezi că a fost o subversiune psihologică a securității, pentru a-și demonstra utilitatea și vigilența ori au fost convingși de caracterul subversiv al întâlnirilor?

DG: - Eu nu cunosc dedesubturile, nu pot analiza decât procedura. Așa cum s-a acționat, a fost un răspuns dur la o realitate clasificată intolerant „sau/sau, alb/negru”, o demonstrație de putere, dar și una fobică, tipică reacțiilor extreme a celor care intră ușor în psihoză. „Familia” a fost ajutată să intre în panică prin metoda casei, aceea a dezinformării (și amplificarea este o dezinformare, chiar mai periculoasă decât lipsa de informații!), altfel s-ar fi procedat diferențiat, dar este și dovada unei justiții paralizate, redusă la o caricatură, o altă problemă deontologică la fel de gravă. Nu informația în sine provoacă o panică, ci modul și momentul în care o transmiți. A băga frica în cineva este mult mai simplu decât a o trata, o fobie se dezvoltă în trei secunde și nu scapi de ea treizeci de ani. S-a folosit o metodă psihologică simplă - pentru că exercițiul dezinformării era în comunism „pîinea noastră, cea de toate zilele” – iar acțiunea de compromitere a „meditației transcendente” a demonstrat că se pot

crea „realități” perfect simulate și „vîrfurile” sistemului poate fi păcălit. „Conducătorul” a fost atunci, ca și în decembrie 89, victima propriului sistem informativ exhaustiv (urma parcă să fim toți interceptați!) și de producere a fricii. Dificultatea de a prelucra informațiile excesive (controlul informațiilor nu înseamnă numai ștrangularea lor!) tot mai greu de stocat a crescut, iar dacă sînt negative ele pot îngrozi orice creier uman. Realitatea în sine nu este niciodată fobică, numai reprezentarea ei ne produce groaza și teoria comunicării spune clar: blocarea sau starea de confuzie a unui sistem se realizează cel mai ușor prin satisfacerea neselectivă și excesivă a foamei informaționale a acestuia. Dimensiunile pericolului „agenturilor străine” au fost hiperbolizate pe principiul multiplicării detaliilor ne semnificative, a amplificării zvonurilor și ale profețiilor devenite reale în consecințe. Dacă vrei ca o persoană să se blocheze în propriul sistem, atunci îi satisfaci obsesia de a fi „precis informat”, ce declanșează procese circulare în lanț, dar și spiralat. Tot mai precis înseamnă mai mult și în detaliu, însă ceea ce este foarte exact poate fi nu numai absurd, ci și imposibil de prelucrat. Creierului nu-i plac analizele la nesfîrșit și obositoare, ci sintezele și concluziile. În fond gîndim în concluzii, cuvintele sînt deja abstracții ale unor proprietăți și cum, pentru a lua decizii sau a influența, trebuie să te exprimi scurt și eficient, aceasta implică și mai multă abstracție. Numai blocarea creierului pe detaliul scos din context și amplificat face posibilă panica. Însă, a te informa permanent de intențiile colaboratorilor înseamnă nu numai suspiciune, ci și plăcerea obsesivă a *voyeur*-ului de a intra în intimitatea cuiva.

LA: - Ipooteza mi se pare plauzibilă și, în spiritul afirmațiilor făcute pînă acum, eu înclin să cred că a fost o reacție anxioasă a clanului ceaușist, declanșată de obsesia de a vedea peste tot conspirații ale serviciilor secrete străine, dar și o metodă de intimidare a intelectualității.

DG: - S-au atins desigur mai multe scopuri deodată. Conspiratorul viciat de metodă vede peste tot aranjamente amenințătoare - în fond, conspirativitatea este „secreția” complicității de care vorbeam și ea conduce la o subordonare aproape totală. Prin solicitarea „încrederii oarbe” sau a efectelor extrem de atractive ale „tăinuirii” asupra imaginației, se obține o stare de dependență ce trebuie mereu satisfăcută. Psihologia secretului sugerează intimitatea, tabuurile, tot ceea ce poartă eticheta de interzis, strict secret, serviciu secret, „lucrează la secrete sau în secret”, speculează atractivitatea misterului. Un secretar general este un deținător de secrete, are mai multe secret-are care au învățat cum să secrete cît se poate de discret, „secretele epocii de aur” și aceste afirmații nu sînt numai un joc de cuvinte, ele se joacă cu realitatea „jucătorului.” Cine controlează informațiile puse la secret sau este deținător

de secrete, are o putere absolută asupra persoanelor vizate de acestea. Viciul de fond este conținut de faptul că, un „secret absolut” implică o inaccesibilitate absolută, iar valoarea lui crește cu atât mai mult cu cât el rămîne pentru ceilalți inviolabil. Jocul psihologic „de-a secretele” vizează absurdul, însă este extrem de benefic pentru cei care-l folosesc și profită de funcțiile de tănuitori/deținători de secrete, cu putere în orice relație. Ca psihoterapeut, mă confrunt zilnic cu secretele pacienților, însă puterea cu care ei mă investesc nu o pot folosi fără a încălca codul etic profesional și a-mi periclita autorizația de practică liberă. În plus, ar fi o dovadă că eu însumi am nevoie de terapie! Diferențierile de procedură sînt totuși incomparabile iar în ceea ce privește etica, nu am auzit să existe o „etică a Securității” sau a vreunui serviciu de informații. Serviciile respective se folosesc abuziv de absurditatea conținută în definierea a ceea ce este sau poate fi un secret și a mecanismului lipsei de transparență. Acesta face ca o instituție de acest gen să se poată menține artificial, chiar dacă informațiile nu au valoare de secret sau vreo importanță majoră, deoarece tot ea deține și definiția/criteriul după care o informație este clasificată astfel! În fond, cine are competența să clasifice o informație astfel încît ea să primească atributul secretului și care sînt criteriile de selecție? Dacă este nevoie de o verificare permanentă a sincerității/loialității înseamnă că, sau noi sîntem „răi de la natură și incurabili” și trebuie menținută culpabilizarea sau consumatorul de secrete suferă de nevroză obsesivă. Un serviciu secret poate, teoretic vorbind, supraviețui la infinit, pur și simplu numai prin deținerea unor informații la care să nu se permită accesul, adică menținerea puterii prin șantaj și frică. Frica a fost, este și va fi cel mai mare capital, iar istoria omenirii este istoria modului cum am încercat să scăpăm de frică sau s-o tratăm prin eliberarea de dependențele nesigure sau de obsesia permanentă a morții și aceste forme sînt: religia, magia, știința, dragostea, protecția lui Dumnezeu, cercetarea legilor naturii, filozofare. Cine poate provoca iluzia vindecării fricii poate obține puterea. Menținerea puterii este posibilă prin manipularea mecanismelor care pot declanșa și întreține frica însă, dacă un tip de societate se menține prin practici de producere a anxietății, atunci ea nu-și îndeplinește rolul fundamental de a garanta securizarea individuală și echilibrul emoțional. Frica poate fi declanșată la urma urmei și prin cenzura adevărului despre noi sau despre mediul în care trăim.

LA: - Eu am scris în acest volum („Viața cotidiană în comunism”- Polirom 2004) despre cenzură însă, după abrogarea ei în 1990, parcă nu s-a mai scris la „nivelul” atins anterior.....

DG: - O discuție despre cenzură oferă, psihologic vorbind, o mare atractivitate și poate fi o temă tratată separat. Nu pot decât să punctez de pe margine unele aspecte. Sînt desigur mai multe explicații, fac cu plăcere „asociații libere”: un motiv ar fi dispariția tensiunii sociale și a libertății de a scrie despre orice după 1989 comparativ cu sublimarea rafinată artistică a ceea ce era înainte de 1989 „interzis” și care declanșa inconștient retrăirea unor emoții primare profunde de tipul „incestului originar”. De exemplu, un adulter nu se justifică numai prin frumusețea persoanei întîlnite, ci prin emoția puternică dată de erupția de adrenalină în sînge, o stare care te poate face și dependent, tot așa cum nici cleptomanul nu fură pentru că are nevoie de obiectul respectiv, ci pentru că este sclavul reacției emoționale, asemănătoare beției orgasmice dacă vrei. Eu aș mai asocia fenomenul de „dispariție a amenințării” după 1990 și cu cel de „dispariție a simptomului” din psihoterapie, care determină pierderea unor „avantaje” cum ar fi: perceperea persoanei din perspectiva netolerantă, valabilă pentru normali sau cei fără simptomul respectiv, ceea ce înseamnă asumarea acelorași obligații și frustrări și dispariția șanselor de a schimba lucruri după moft fără a întîmpina rezistența celorlalți (simptomul protejează). În final, dispare „simptomul” dar și presiunea care făcea ca „inventivitatea negativă” a acestuia să impună formele proprii de relaționare. În cazul nostru, eu înțeleg că o producție este cu atît mai artistică cu cît ea este mai indirectă, mai „altfel spusă”, iar talentele dezvoltate în a ocoli cenzura, o barieră reală și destul de îngustă, presupuneau un exercițiu permanent, de evitare subtilă a decapitării textului sau a interzicerii lui, ceea ce menținea tensiunea creației la tonusul maxim. Subtilitățile sublimărilor de atunci au fost înlocuite, după 1990, cu „exprimări directe”, tot mai „dezgolate”, astfel încît creativul s-a dizolvat atingînd vulgarul, fruct interzis de puritanismul anterior. Nu întotdeauna „liberul arbitru” a fost și cel mai creativ, cenzura și-a făcut ceva mai bine datoria. Se pare că nu rezolvăm problemele mai bine în sistemul „*laissez-faire*” decît în cel autoritar sau delimitat și, pînă la un anumit punct, frustrarea poate fi stimulativă. Evoluția umană a fost condiționată de doi factori: cel al presiunii exteriorului, frustrarea impusă de mediu și cel al motivației interne, spirituale. Să nu crezi acum că mă gîndesc la ceva divin, e vorba de o banalitate, comoditatea sau economia efortului spre care tindem. De multe ori doar tirania unor „conducători” ne-a scos din așa zisa sălbăticie și a „forțat” evoluția. Pînă la apariția acestora, favorizată și de evoluția limbajului, omul primitiv a spart cu îndărătnicie pietre peste un milion de ani, bătînd pasul pe loc însă, de la lansarea unei săgeți din arc și aterizarea pe lună au trecut doar 12500 de ani. Din comoditate, ca să folosesc un termen indirect pentru lene, dar și presați de șef și nu de nevoie, așa cum s-a crezut, noi am încercat cîndva să rezolvăm o problemă fără s-o rezolvăm „direct”. Toate formele indirecte de a obține ceva, fără un efort

fizic, sînt exercițiul inteligenței creative și, dacă urmărești biografiile unor genii, vei constata că erau de o comoditate anecdotică.

Dintr-o altă perspectivă, cuvîntul scris și trecut de furcile cenzurii primea o greutate și o evaluare socială aparte pentru că, pe lîngă subtilitățile sugestive și o ambivalență bine mascată, el primea eticheta suplimentară de „subversiv” de la o intelectualitate care se hrănea exclusiv din „opозиția verbală.” În psihoterapie se pune un mare accent pe cuvinte, cuvîntul îmbolnăvește și tot cuvîntul vindecă, însă nu putem analiza sentimentele și gîndurile în formă lingvistică punîndu-le sub microscop sau separate de persoana care le exprimă. Odată exprimate, cuvintele capătă o existență aparte, a seduce înseamnă a transpune o persoană din universul rațional în cel al construcțiilor din cuvinte și imagini care declanșează trăirea unor sentimente puternice. Cuvîntul are prin efectele sale polivalente un caracter magic și, parafrazînd, putem spune nu numai că „la început a fost cuvîntul”, dar și că toate începuturile sînt semnalizate sau declanșate prin cuvinte, iar dacă avem de-a face cu un purtător al „Cuvîntului Domnului” sau al „Celui Suspus”, atunci putem intra într-o transă care poate ține secole sau milenii. Opoziția verbală obținută prin „jocurile de cuvinte”, era singura formă prin care se valoriza curajul asumării riscului de a-ți pierde libertatea sau viața, o atitudine morală care obliga la solidarizare.

LA: - Este „frica” explicația pentru absența unei opoziții vizibile la noi? De ce ea a fost numai la noi resimțită așa de profund că ne-a paralizat?

DG: - Se crede de regulă că banii conduc lumea, eu cred că frica este regina absolută. Dacă intri în panică, arunci cu banii pe fereastră. Frica neprecizată poate fi și anticamera psihozei, iar reacția de autoapărare obișnuită este „renegarea realității”, mai ales atunci cînd nu poți combate cauza ei sau orgoliul te împiedică să te duci la psihiatru. Declanșarea fricii este o reacție instinctuală de conservare, poate apărea în orice moment cînd existența este periclitată concret sau amenințarea devine greu de identificat, dar și așteptarea fricii o poate provoca, prin creșterea susceptibilității față de un mediu nesigur. Reacția de evitare sau lașitate ce urmează fricii este poate aceea care ar trebui discutată mai mult, dar și ea este un răspuns, pînă la un punct firesc sau, cum spunea A. Lincoln, vizavi de dezertările pe timpul războiului de secesiune: „Nu poți condamna pe cineva la moarte pentru că este laș, tot așa cum nici cocoșatul nu poate fi făcut vinovat de cocoșa pe care o poartă.”

Comunismul a provocat frica, în primul rînd, prin sacrificarea „adevărului” - răstălmăcirea percepțiilor prezentului și a trecutului era tehnica de bază și orice putea fi folosit împotriva ta. Tocmai acest mod de „prelucrare răstălmăcită a trecutului” de atunci trebuie evitat în viitor.

Cum nu te poți feri de tot ceea ce te înconjoară, fără a deveni după un timp paranoic, trebuia să declanșezi tot felul de mecanisme de apărare pentru a supraviețui. Renegarea realității era dublă, ca să provoace frica propaganda renega ceva și evidenția altceva, iar ca să scapi de această „*construcție iluzorie de gradul I*”, trebuia s-o renegi încă odată la nivel individual pentru a te apropia de adevăr, dar și adevărul crud te înfioară dacă lipsesc confirmările sau susținătorii. Distrugându-se cadrele adevărului, s-a sădit în noi o stare de suspiciozitate prepsihotică latentă și aceasta este una din cauzele care au prelungit și împiedicat eliberarea totală de „schemele de gândire” impregnate. Amintiți-vă că, ani de-a rândul, societatea postdecembristă a fost obsedată de întrebarea „cine ești dumneata domnule x sau y”, semn nu numai al unei neîncrederi maladive, ci și a faptului că ne lipsea curajul unei identități. Indiferent de atitudinile adoptate atunci sau acum, problema cea mai grea a adevărului nu este numai veridicitatea informației în sine ci, mai curînd, acceptarea lui, care presupune condiții cognitive sau scheme mentale de integrare, altfel trece pe lângă noi. Împărțirea adevărilor în importante și ne semnificative după criterii nu numai psihologice, cum ar fi experiențele anterioare (trecutul) sau credințele de tot felul, complică și mai mult această problematică. Adevărul este impus și de condiționările cotidiene, puțin să fie respins dacă nu „aduce” nimic sau conectat la tot felul de superstiții, însă acest aspect este o temă centrală a psihoterapiei.

LA: - Revenind la prelucrarea trecutului - în ce măsură ne-ar ajuta nu numai să ne descotorosim de moștenirile de gândire, ci să fim și pregătiți pentru așteptarea unui viitor eliberați de prejudecăți puritane?

DG: - Așteptarea „viitorului” este utopia care s-a vîndut întotdeauna cel mai bine, este asemănătoare cu „așteptarea lui Godot”, unde Becket face un joc de cuvinte aluziv la afirmația lui Nietzsche „*Gott ist tot*” (Dumnezeu este mort). Viitorul „nu vine” pentru că nu are de unde veni, nu poate fi localizat în spațiu și nu are nici o existență în afara aceleia pe care numai noi i-o dăm prin trăirea prezentului. Perceperea viitorului este legată de aceea a timpului și de aici tot felul de complicații fizice și psihologice. Cum universul se deplasează uneori peste viteza luminii, numai pe pămînt există o astfel de percepție a timpului și în legătură cu ritmurile bionaturale - chiar ceasul atomic plasat pe o orbită în afara pămîntului, dă mici diferențe față de valorile de pe Terra. Eu recomand pacienților să părăsească consternarea neputincioasă, decursă dintr-o înțelegere fatalist-profetică a viitorului de tipul „ce ți-e scris în frunte ți-e pus” și să-l perceapă ca „sosit și prezent.” Noi trăim de fapt numai în viitor, prezentul zilei de azi este viitorul zilei de ieri, ora de față viitorul celei anterioare, ș.a.m.d. Viața se trăiește însă și ca o reactualizare a trecutului (memoria), este inevitabilă și se

pare că ne aflăm într-o lume apărută din „întâmplare” sau din „nimic”, iar timpul este scurt. Scopul vieții este experiența totalității duratei ei și a simultaneității prezentului, așa că așteptăm inutil apariția viitorului pentru că dacă nu a sosit deja nici nu va mai veni, deși în final Becket conchide: „*EL nu vine, așadar EL există!*” - o aluzie la refuzul divin de a se arăta sau manifesta. Paralela poate părea forțată, însă omenirea a așteptat mereu de la viitor „sosirea Domnului” și împlinirea aspirațiilor de mai bine, de dreptate, de ridicare la cer, etc., adică de la „altcineva” și aceasta este o atitudine depresivă. Dacă purtăm și raiul și iadul în noi, atunci sîntem obligați să acceptăm și responsabilitatea acestei damnări. A lăsa răspunderea pe seama altcuiva este depresivă, după cum depresivă este și afirmația „copii mei trebuie să trăiască mai bine decît mine sau să aibă un viitor fericit.” Fericirea sau bucuria vieții nu este un sentiment care poate fi „așteptat” sau amînat, el trebuie dezvoltat zilnic și „fără un motiv” concret al dependențelor de a avea, a reuși, a primi, a găsi. Becket, el însuși dezamăgit, propune o soluție aparent absurdă, însă singura care mai poate salva „așteptarea” - absența ca dovadă a existenței, sugerînd ipoteza „creației din nimic” (*Creatio ex nihilo*), dar și incapacitatea noastră de a înțelege, accepta și suporta nihilismul sau nonsensul existențial: nu există sens, noi sîntem sensul! Teama de a fi singuri în univers este teribilă și tocmai „așteptarea originară”, acest „trebuie să vină Cineva”, liniștește pe moment creierul nostru obsedat de ordine și prizonier al lanțurilor cauzale lineare de tipul „dacă a fost un început trebuie să fie și un sfîrșit.” Fără repere sîntem în „aer” și singura posibilitate de a manipula viitorul este lărgirea granițelor prezentului psihologic, adică a aprofundării înțelegerii și conștiinței propriului eu. Viitorul sau „ziua de apoi” a fost întotdeauna speculația de fond a oricărei manipulări sociale, indiferent dacă e vorba de politică sau religie. Politicienii, care promit lucruri utopice, se lasă conduși de ideologii nerealiste ce sfîrșesc într-un dogmatism fără ieșire, cu atît mai mult cu cît, pentru a se păstra atractivitatea, o promisiune inițială trebuie să fie depășită de următoarea, - o escaladare în cerc vicios care la un anumit punct se blochează. Orice sistem politic nou, care se bazează numai pe oameni „noi” în construcția unei societăți absolut „noi”, ajunge să fie o dictatură. Karl Popper spunea că, dintre toate ideile politice, dorința de a face oamenii fericiți și desăvîrșiți, este poate cea mai periculoasă, iar încercarea de a realiza raiul pe pămînt produce iadul.

LA: - Trecutul ne-a băgat din diferite motive frica în oase, viitorul ne angosează la fel, nu facem decît să trecem de la o frică la alta.....

DG: - Frica este, în finalul trăirii ei, o reacție emoțională a lipsei de explicație sau înțelegere a necunoscutelor vieții. Sentimentul de frică este unul singur, celelalte reacții sînt forme

denumite după situațiile sau obiectele care-l determină. Frica despărțirii de mamă sau cea de necunoscut sînt reacții ereditare, una este emoțională și cealaltă cognitiv-explicativă, restul fobiilor sînt învățate sau intersectări ale celor de bază, trăite diferit în funcție de structura personalității fiecăruia. Viitorul ne poate îngrozi și pentru că reprezentările imaginative o fac mult mai bine decît realitatea, însă el poate deveni real, tocmai prin proiecția angoaselor neprelucrate și a mecanismului „profețiilor negative care tind să se autoîmplinească” (ultimele cercetări pe creier constată că în esență creierul este o mașină de produs presupuziții ipotetice, altfel spus profeții). Faptul de a nu ști ce se va întîmpla cu societatea în viitor, nu este decît semnul că o societate delegă o parte din responsabilitate cetățenilor ei, care nu ar mai trebui să aștepte ca el să vină de „sus.” În viitor într-o societate se va întîmpla exact ceea ce se întîmplă cu fiecare în parte, societatea fiind după „chipul și asemănarea noastră.” Nu societatea trebuie să fie mai bună cu noi sau decît noi, ci noi trebuie să devenim mai buni, prin dezvoltarea personalității și a reperelor morale. Jocul este simplu și cauzele nu trebuie căutate mai departe de granițele propriei ființe. Eu înțeleg interesul de a învăța, mai degrabă, limbi străine sau limbaje de programare, decît pe cel intern sau relațional, însă acesta din urmă este mult mai important pentru viață în descifrarea trăirilor, emoțiilor și sentimentelor proprii. Dacă vom învăța și ne vom autoanaliza numai în situația de suferință acută, atunci vom fi tot timpul în urma evenimentelor vieții și vom menține un analfabetism emoțional îngrijorător al „omului recent”, fapt care explică și rămîinerile în urmă ale mentalităților.

LA: - Îngrădită în rolul ei pe timpul comunismului, biserica și-a asumat, după 1990, un fel de rol, poate important, în aplanarea conflictelor și „liniștirea” spiritelor. Este religiozitatea crescută de la noi o formă de prelucrare a trecutului?

DG: - Din păcate nu putem analiza decît retroactiv unele fenomene – crezi că excesul de biserică poate fi semnul unei religiozități de profunzime? „Crescută” sună cantitativ și superficial, s-a pierdut mult din autenticitatea sentimentului religios prin felul cum ne-am repezit să ne punem sub protecția crucii, naziștii au făcut la fel, dar ei nu au ponegrit biserica cum au făcut-o comuniștii. Biserica noastră este pentru mine una din decepții, ea și-ar fi salvat spiritul numai prin refuzul absolut al mediatizării ceremoniilor și a rolului sociopolitic în care s-a implicat. Mentalitatea „capul plecat sabia nu-l taie” nu mai este valabilă în mileniul trei, nu numai pentru că nu mai sînt săbii, ci pentru că, fără demnitate sau sentimentul valorii proprii, inclusiv coloană vertebrală, nu ai nici o valoare. Ea și-a stricat și mai mult imaginea și fonată de comunism, încercînd rolul de mediator și calibrare emoțională a conflictelor menținînd refularea prin apelul la „împăciuire”, o rezolvare de suprafață a tensiunilor

profunde în care am fost și sîntem încă prinși. Religiozitatea, ca fenomen spiritual, poate fi o formă de „reabilitare” a relației cu divinitatea stricată de comunism, o compensare, dar și un efect al nesiguranței într-o societate care a anulat relațiile de apartenență existente pînă atunci, nepunînd mare lucru în loc. Nu este suficient să-i spui cuiva „iubește-ți aproapele ca pe tine însuși” sau „procedează așa”, trebuie să-i dai și o explicație de ce să o facă, nu numai să-l emoționezi. Preoții au fost întotdeauna recunoscuți ca fiind și terapeuții sufletului, însă ei sînt îngrădiți de metodă și de regulile instituției lor. Omul postdecembrist s-a simțit abandonat, dezorientat, înșelat și, fiind marcat de un trecut neprelucrat, el nu s-a putut nici integra, nici identifica cu noile valori. A nu te identifica cu societatea în care trăiești (sau cu reprezentanții ei) este o dramă și o tragedie în plan individual, deoarece acest sentiment poate fi conectat la cel al sensului vieții individuale. Posibilitatea unei compensări a fost oferită, din păcate, de tot felul de credințe sau secte care au profitat de dizolvarea structurilor comunismului. Cum lipsa clarificărilor menține „analfabetismul emoțional” iar acesta oferă baza celui social, individul a fost ușor de manipulat și a rămas aceeași victimă a fricii din trecut, a nesiguranței zilei de mîine, perpetuată de profitorii haosului și a principiului pseudodemocratic „*laissez-faire*” care l-a făcut posibil.

LA: - Crezi că acest principiu a fost o intenție de dirijare prin „nondirijare” ori, pur și simplu, ne aflăm într-o criză permanentă de idei și soluții pentru problemele cu care ne confruntăm?

DG: - A trece brusc de la dictatura absolută la democrația absolută este ca și cum ai elibera, de pe o zi pe alta, un condamnat pe viață. Orbit de lumină și nepregătit pentru un asemenea șoc, acesta sau va avea nostalgia închisorii, care-i oferea o anumită siguranță, sau va rătăci, ca Ulise, o viață întreagă, blestemîndu-și destinul tragic. Dintr-o altă perspectivă, cum actele umane nu sînt niciodată pure, nici gîndirea nu este altfel și nici nu poate fi curățată prea ușor de tendința „duplicității”, a demersurilor paralele, așadar, nu putem vorbi niciodată de o singură „intenție”. Fără a intra în analiza intenționalității, a instanțelor cenzurii sau a sentimentelor reprimite, aș atrage atenția asupra unei intenționalități latent distructive, greu de controlat și care nu este neapărat conștientă. Făcînd abstracție de intersectările inconștientului cu toate instanțele eului și, dacă vizăm posibilitatea creierului uman de a deschide mai multe ferestre (*Windows*-uri) „în spate”, invizibile celorlalți, ce permite dezvoltarea unor gînduri/strategii paralele celor afișate în prim plan, atunci vom avea o reprezentare psihologică reală, a ceea ce se petrece în orice moment cu fiecare dintre noi. Eu consider că această duplicitate (puțin spus duplicitate!), decursă din desfășurarea unor programe „în spate” și scuzată prin justificări protecționiste față

de imixtiunea celorlalți în sfera intimă este, în orice relație, semnul unei perversiuni. Orice excurs mintal, desfășurat paralel în fantezie și fără o legătură directă/sinceră cu intențiile afișate public, este semnul duplicității cu tentă perversă. Problema trecerii planului doi, din spate „în față”, din latent în manifest, este numai una de timp și împrejurări, putem deveni noi înșine victima acestor dedublări. Nu comunicăm toate intențiile pe care le urmărim atunci când comunicăm, unele nu vrem să fie remarcate de ceilalți altele da dar, în același timp, nici nu vrem să se observe că nu dorim să fie remarcate. De aceea „înțelegerea” nu este un scop absolut al limbajului, ci numai unul dintre ele, chiar dacă noi îl postulăm ca fiind cel mai important. Dar și această postulare este manipulativă.

LA: - Vrei să spui că sîntem, nu numai victimele unei politici a haosului cu sistem, ci și a capacității noastre de a crea lumi paralele fanteziste și, astfel, victimele propriei perversiuni?

DG: - Exact. Din păcate, acesta este adevărul, nu sîntem „buni de la natură” și luptele pe care le desfășurăm în exteriorul nostru sînt semnul incapacității de introspecție și rezolvare a conflictelor interne sau a greșelilor de gândire. Tendința perversiunii poate fi controlată în plan individual, aceasta presupune însă o introspecție sinceră și a realiza un fel de „curățenie” interioară sau calibrare a pulsionilor de tot felul. Un alt aspect este pericolul pe care-l reprezintă trecerea unor accepții cu efect autodistructiv în inconștient, fapt care poate influența, mai devreme sau mai târziu, unele decizii și alegerea unor piste false sau închise. Orice decizie poate fi privită prin această grilă. Cenzura internă nu este numai un produs al conștiinței în relația cu mediul, mecanismele de apărare ale integrității eului sînt în legătură și cu limitele neurobiologice de suportabilitate, ele funcționează independent de voința noastră. Tocmai aceste limite ar trebui să fie bine cunoscute, deoarece ele au constituit întotdeauna justificarea, în „ultimă instanță”, a măsurilor ordonate social - orice societate pleacă de la o reprezentare a ceea ce ar trebui să fie trebuințele, interesele și normalitatea psihologică a individului. Ideologizarea acestei reprezentări a urmat întotdeauna cursul intereselor manipulative, orice sistem sociopolitic s-a bazat în fond pe o anumită concepție psihologică despre om. S-a mers uneori chiar pe o caricatură a lui, sugerîndu-se permanent defectele de caracter pentru a culpabiliza și a te simți plin de imperfecțiuni, de aceea aceste scheme au fost distructive și au generat multă suferință. Este pervers să promiți „binele general”, pe care nu-l simte nimeni, când fiecare trăiește dramatic lipsa binelui individual. Unul din paradoxurile comunismului era lozinca fericirii și bogăției colective, însă nimeni nu s-a putut identifica cu

așa ceva, un adevăr psihologic simplu ce ține de limitele reprezentării unor sentimente la modul abstract.

LA: - Dacă duplicitatea de care vorbești este un procedeu mental permanent, cum putem să rezolvăm problema transparenței fără a ne dezgoli intimitatea?

DG: - Ai atins esența problemei și a răspunde la întrebare înseamnă a evidenția cel puțin două fenomene de fond legate între ele: frica în general și cea a dezgolirii intimității în special. Dacă filozofii au o „*Critică a rațiunii pure*” și o „*Critică a rațiunii practice*” - primite în dar de la Kant, psihologii nu au încă o „critică a emoțiilor/sentimentelor pure” sau a „gîndurilor practico-morale.” Noi am perfectat și dezvoltat aproape la extrem numai psihopatiile, adică descrierile stărilor care depășesc dictatura normalului statistic, dar pe care din păcate nu-l cunoaștem tot așa de detaliat. Partea negativ-patologică a trezit mai mult interesul științific decît normalul pe care abia îl putem descrie. De ce am avea nevoie de o asemenea critică? Pur și simplu pentru a avea o reprezentare clară și mai ales corectă a dimensiunilor noastre intime, spirituale dacă vrei, și a recunoaște că nu sîntem așa de „mari”, cum ne place să credem, ceea ce ar însemna dezgolirea unei statuete penibile, un fel de „*homunculus ridiculus*.” Bineînțeles că orice supraevaluare e ridicolă sau penibilă și, dacă nu este cazul unui antrenament autosugestiv de depășire a unei depresii, ea poate trece pe panta alunecoasă a stărilor paranoice atunci cînd „măsurile” lipsesc. „Mărimea” este dată de sentimentul măsurii și ele nu sînt într-o relație direct proporțională dar, dacă se pierde măsura, se pierde, mai devreme sau mai tîrziu, și mărimea. Tindem inconștient la a realiza lucruri mult mai mari decît sîntem noi înșine și, în cazuri de exagerare, acesta este un semn sigur al „micimii” emoționale, un fel de compensare declanșată și potențată apoi de penibilitățile experiențelor proprii. Fiecare dictator a trăit un număr destul de mare de experiențe penibile cu un efect traumatic, iar tot ceea ce ei au încercat să realizeze a fost, în fond, o securizare absolută, ce devine tot mai absurdă, prin încercarea de a exclude orice posibilitate de repetare a situațiilor penibile. Istoria lor este istoria sentimentelor lor și aici sîntem pe domeniul psihoterapeutului.

LA: - A *propos* de istorie. Se vehiculează ideea că necunoașterea sau neprelucrarea trecutului poate determina repetarea lui. E o vorbă a lui Emerson reluată de Churchill. Mai interesantă este cea a lui Iorga: „*Cine uită, nu merită!*” Ce crede specialistul în „istoriile” sentimentelor și emoțiilor individuale?

DG: - Spuneam mai devreme că limbajul nu este liber nici de contingente și nici de duplicitate. Afirmățiile scoase din contextul lor sau despărțite de persoana care le face pot fi

contradictorii, absurde sau un nonsens. În replică, iată un gând a lui Kierkegaard: „*Din cel ce niciodată nu poate uita, nici nu se va naște vreodată ceva!*” Neprelucrarea trecutului nu a determinat niciodată în mod reflex și repetarea acestuia, care nici n-ar fi o problemă prea mare întrucât nu se pot repeta decît faze sau secvențe, ci un lucru mult mai grav: **prelungirea lui**. S-a crezut în psihologie că repetarea este mama învățării, în psihoterapie ea produce ticuri de gândire și obsesii. Repetarea unei prostii lasă se pare urme cerebrale mai adînci, ceea ce favorizează cumva reluarea ei. Trecutul trebuie reamintit în sensul prelucrării lui, nu a ipostazierii fanatice. Am să enumăr cîteva argumente, repere sau condiții ale prelucrării:

- dacă prelucrarea trecutului este făcută numai de anumite persoane și nu de toată lumea nu-și atinge niciodată scopul;
- prelucrarea trebuie să implice o depășire, să se țină cont de mentalitatea țării respective vizavi de raportul autocritică – vinovăție - rușine;
- ea poate fi blocată de accesul restrictiv la informații sau denaturarea acestora;
- nu e vorba de a se lua revanșe sau de a pedepsi persoanele cu un anumit trecut, ci de a limita prelungirea efectelor unor acțiuni negative asupra generațiilor viitoare;
- o gândire revanșardă nu este și soluția prelucrării trecutului, însă DDR-ul nu a produs miliarđari peste noapte, cum este cazul țărilor din Europa de est;
- spălarea creierului în comunism nu a reușit și o spălare a conștiințelor de vinovăție;
- nu trebuie să-ți justifici niciodată greșelile prin afirmații sau gânduri de genul: „dacă n-o făceam eu o făcea altcineva”;
- ea ajută la evitarea nedreptăților de orice fel și a apariției naționalismelor.

În orice societate se pot găsi destui oameni bolnavi psihic sau psihopați agresivi care, să se ofere să facă „ordine”, s-o mențină sau s-o impună la nevoie cu forța, prin declanșarea unor cruciade/mineriade. Ei pot ajunge pînă acolo încît să pedepsească anumite grupe de oameni, personalități, etnii, folosindu-se de tot felul de discriminări, intimidări, agresiuni verbale, linșaj sau provocîndu-le dureri, folosind brutalitatea. Dar, dacă o societate sau guvern permite sau încurajează asemenea manifestări, atunci este ea însăși bolnavă. Cine vorbește agresiv despre oameni în general și nu despre un sistem social nu face decît să proiecteze asupra altora propriile slăbiciuni generalizîndu-le și trecîndu-le în anonim.

LA: - Tind să cred că prelucrarea trecutului este înțeleasă de tine ca un proces individual, nu ca unul legat de sistem, cum afirmă la noi unii comentatori. Care ar fi rezultatul dacă cineva va vorbi despre sine sau își va povesti viața?

DG: - Comunismul a fost un „produs” de masă și deservit de masele intrate într-o „transă” istorică de autofascinație, pierzându-și pe timpul acestui abandon identitatea. Istoria mea este amestecată cu aceea a istoriilor, miturilor, legendelor și dramelor culturii în care m-am născut, dar am o identitate doar în măsura în care, formulându-mi povestea vieții, știind ce am fost și ce sînt, îmi accept vulnerabilitatea devenind un om. Anamneza pacientului nu-i desființează existența, nu-i schimbă identitatea, ci îl ajută să se înțeleagă pe sine acceptîndu-și greșelile, s-o redefinească și s-o depășească, în sens hegelian dacă vrei, un fel de „ridicare la un nivel mai înalt”, posibil numai din interior. Din alt punct de vedere, nu o să înțelegem niciodată nici comunismul și nici nazismul dacă nu avem în vedere și bolile spiritului uman de la sfîrșitul sec. XIX, momentul nașterii psihologiei, psihoterapiei dar și a multor teorii ezoteric-ocultiste a căror victime au fost și Hitler, țarul Rusiei, Stalin, precum și alții ca ei. Am avut pe pămînt un secol dominat de psihomania paranoică a unor spirite limitate. Crizele psihice ale omenirii continuă astăzi în locurile unde oamenii seucid reciproc în urma unui delir religios sau de altă natură. Crima presupune cel puțin o fază psihotică în momentul desfășurării ei, de sciziune afectivă și anulare a empatiei. Eu nu mai cred așa de mult în condiționările economice sau materiale ale conflictelor mileniului trei, dar asta este o altă poveste.

După mine, a vorbi de „istoria sau voința poporului” este o ipocrizie și o nedreptate față de cel care s-a sacrificat pentru ele și care avea un nume, o identitate, o familie. Numai istoriile individuale sînt istorii adevărate, în rest sînt concepte abstracte care ascund suferința personală. A scrie despre „noi” nu înseamnă a spune mare lucru. Nici un soldat, în nici un război nu a înțeles de ce a trebuit să moară sau să sufere. Chiar dacă el a urmărit, să spunem, un scop de răzbunare personal, o escaladare de tipul „ochi pentru ochi și dinte pentru dinte”, tot nu a știut exact cine a smuls primul „dinte” și nici de ce s-a întîmplat acest lucru. Din păcate, omenirea se află încă la dispoziția deciziei unor persoane singulare și însingurate, ca să nu spun dezechilibrate psihic, care-și halucinează un viitor amenințător pentru a justifica agresiunea. Din punctul meu de vedere nici-o schemă ideologică nu poate explica moartea sau suferința unui om și este pervers ca ea să fie justificată prin sentimente patriotice sau strategii de tipul: „atacul este cea mai bună apărare.” Istoriile nu se repetă cu plăcere, însă incapacitatea noastră de a ne depăși frica și faptul că sîntem posedați de mania jocului puterii, le poate prelungi. În concluzie, eu pot aprecia doar istoriile individuale și din nefericire cele din cadrul psihoterapiei nu sînt nici frumoase și nici simple, dar vindecarea nu poate începe fără analiza trecutului.

Dintr-o altă perspectivă trecutul poate fi sau hulit sau idealizat, după cum te simți în prezent, indiferența este imposibilă. Apoi sînt două categorii de oameni, cei care fac istorie și cei care

se folosesc de ea, primii sînt deja morți. A propos de rescrierea istoriei - acum vreo 25 de ani, mă distrăm spunînd o anecdotă: „Imaginați-vă sărbătoarea din 23 August peste o sută de ani și că urmașii urmașilor noștri, saturați de paradă și explicațiile comuniste ale actului de importanță națională, o transformă în zi de doliu național. Bocetul nației devine plin de ocară la adresa înaintașilor: „Ce prostie ați făcut alungîndu-i pe nemți din țară!” Desigur că povestită, gluma conținea cîteva expresii mai piperate, pe mine mă bucură că realitatea a fost mai rapidă decît fantezia mea și a împlinit profeția mai devreme, ca să o pot trăi. După 1990 s-a anulat sărbătoarea din 23 august, acum se pare că o s-o reluăm trecînd la rescrierea istoriei conform altor interese și astfel o ajutăm nu numai să se repete, nu-i așa?

LA: - Dacă o să-ți cauți dosarul de la securitate fii sigur că există o notiță cu bancul de care vorbești. Desigur, dacă va mai fi găsit, eu am depus de doi ani o cerere pentru mine și nimic! Venind vorba de Securitate, care crezi că a fost rolul ei în afara menținerii fricii și culpabilizării?

DG: - Rolul primar al unei organizații este automenținerea, chiar dacă dispare ocupația inițială, scopul sau obiectul constituirii ei. Dacă luăm în calcul și inerția proceselor sociale, atunci un asemenea organism poate exista artificial și după dispariția tuturor conflictelor politico-economice de pe pămînt. Este suficient să-și „facă de lucru” și dacă nu mai sînt dușmani externi îi vom căuta la noi sau în noi, așadar se va duce războiul minorităților, apoi cel al sectelor, mai mult sau mai puțin ezoterice și, în final, se va trece la cel al instituțiilor sau întreprinderilor „incomode”, cum s-a procedat cu „meditația transcendențială.” Ca organ al puterii, ea va menține frica prin metoda secretului păstrat la dosar („Noi știm ce ai făcut cîndva, undeva, cu cineva!”) și una asemănătoare prescripției terapeutice denumită „amenințarea neprecizată”, folosită atunci cînd se vizează rezolvarea unui conflict părinți-copii. Dacă ameninți un copil cu o pedeapsă concretă și precisă, se poate întîmpla ca el să accepte consecințele și să-și continue rebeliunea. Mult mai dificil de acceptat sînt însă urmările unei pedepse neprecizate, deoarece se pune în funcțiune fantezia negativă și ea poate depăși cu mult inventivitatea celui care amenință. Secretul pedepsei poate declanșa, în fiecare din noi, scenarii de groază și ele pot fi întreținute de tot felul de povești exagerate. Eu nu minimalizez faptul că securitatea a făcut oamenii să sufere, însă ea se menține printr-un mecanism simplu, pe care l-am descris deja atunci cînd am vorbit despre secret. Nimic nu este mai atractiv decît „secretul” și, dacă dorești ca un lucru să aibă valoare, atunci împiedici accesarea lui - cu cît mai multe bariere cu atît mai multă valoare, chiar dacă inițial era poate vorba de o informație banală. Este un joc care începe să fascineze în adolescență și legat de

fanteziile primelor secrete erotice. Analitic vorbind, noi ne ascundem intimitatea instinctiv, indiferent cât de libertini am fi educați - nu includ cazurile patologice de exhibiționism, narcisism sau histrionism. Securitatea se folosește și de manualul ascuns al perversiunilor noastre intime, exploatând curiozitatea voyeuristă a unei societăți de tip „*Big Brother*.” Cred că ai observat deja mecanismul unei psihologii ieftine, a tipului care se uită pe „gaura cheii”, incapabil de sentimente proprii sau al amatorului de filozofie mărginită. Am citit că Securitatea s-a ocupat chiar de bîrfe erotice și s-a folosit de slăbiciuni sexuale pentru a șantaja anumite persoane. Concret, ea a fost și este un mecanism de întreținere a unui complex de vinovăție, de a fi făcut sau a nu fi făcut ceva, de a nu fi fost suficient de loial, și a cărei transparență este blocată din motivele arătate. Dacă se va produce deconspirarea ei, vom obține reacția prichindelului dintr-un basm de Andersen: „*Împăratul e gol!*” Regimurile actuale, din fostele țări comuniste, au încă sindromul spionitei, produs de mentalitatea „războiului rece” și a păstrării secretului în sine.

Psihologic vorbind, conspirativitatea păstrării secretelor este înrudită cu teoriile actuale ale „conjurațiilor” despre tot felul de „aranjamente mondiale” care ne vor chipurile răul, un sindrom îngrijorător de răspîndit la noi și la care m-am mai referit cu altă ocazie. Este suficient să se piardă o calificare la fotbal pentru ca nația română să declanșeze delirul „conjurațiilor” europene sau a altor minorități împotriva sa, dar și sărăcia prelungită te determină la tot felul de compensații ale sentimentului de inferioritate sau iraționalisme de justificare a ei. Comunismul nu a reușit să depășească mentalitatea conspirativă și moralitatea dublă, iar această moștenire trebuie abandonată definitiv.

LA: - După evenimentele din 11 Septembrie s-a produs pe plan internațional o reînviere a teoriilor conjurațiilor și chiar ar fi interesant de comentat, întrucît și comunismul propaga tot felul de scenarii cu „amenințările puterilor străine.” Este o schemă care a cam prins la public, chiar la foarte mulți intelectuali, cum se explică acest lucru?

DG: - Să lămurim mai întîi un paradox: esența oricărei teorii este de a explica efectele unui eveniment, ce s-a produs eventual sub ochii noștri, prin presupuse cauze declanșatoare care ne sînt invizibile. Teoria pune așadar într-o relație cauzală abstractă evenimente și fapte care nu pot fi și „dovedite” strict prin probe palpabile. Europa a iubit întotdeauna misterele, iar legendele sînt o constantă a istoriei occidentului de la evul mediu încoace, dar și grecii au fost mari creatori de legende. Vracii, vrăjitoarele, francmasonii, comuniștii, serviciile secrete sau teoreticienii conspirațiilor, deși pornesc de la interese uneori diametral opuse, se folosesc de o neputință/superstiție a conștiinței cotidiene privind unele evenimente singulare: o tragedie

umană de proporții trebuie să aibă o explicație de aceleași dimensiuni sau, altfel spus, cu cât un eveniment este mai nefericit cu atât mai mult el trebuie să fie opera „lor.” Spre deosebire de profeții apocalipsei, teoreticienii conspirațiilor mondiale își desfășoară amocul explicativ *post factum*. În contrast cu explicațiile raționale sau științifice, care lasă de regulă loc liber îndoielilor, accidentelor și a unor rezultate contradictorii, chiar paradoxale, aceste teorii oferă demonstrații justificative care exclud întâmplarea, variantele probabile și relativitatea. Eu nu vreau să reamintesc rezultatele experimentelor sociologice din anii 70, când se prezentau spre apreciere două relatări și s-au constatat tendințe majoritare de a aprecia povestea născocită ca fiind adevărată și pe cea reală ca falsă. Comuniștii au priceput repede „tendința” de a se aprecia coerența unei relatări ca fiind mai „adevărată” decât realitatea (descrierea trebuie să fie coerentă, realitatea nu) și ne-au bombardat permanent cu „scenarii” plauzibile. Am văzut recent filmul „Filantropica” și mesajul lui vizează exact acest fenomen, „povestea” determină credibilitatea și reacția empatică de solidarizare cu cel lovit de soartă. Metoda folosită este identică cu ceea ce spuneam mai înainte despre șperaclul care se potrivește și deschide ușa, deși nu este exact. Conspirologii iau evenimentele neclare ale accidentului și afirmă categoric „aceasta nu se putea întâmpla sau nu este adevărat” și culmea, nimeni nu se îndoiește de acest lucru. Eu cred că abuzul de mass-media face ca spiritul critic să scadă foarte mult, totul este servit gata „preparat”, consumatorii nu trebuie decât să înghită oferta și nu mai gîndesc. Pasivitatea receptării din epoca digitalizării și posibilitatea păstrării în memoriile calculatoarelor a unor informații exhaustive, fac posibile comparații neașteptate între detalii negîndite (a nu se uita problemele noastre de memorie!) care te șochează ulterior prin precizia prezentării, dar și punerea în relație (statistică) a unor evenimente fără legătură între ele. Absurdul situației este la fel de greu de sesizat ca și în cazul unui pacient maniacal, care îți oferă o analiză atât de minuțios pregătită și o spune cu atîta convingere încît, dacă nu știi că are paranoia, o crezi fără rezerve. La nivel macrosocial, lipsa de transparență a unor măsuri politico-militare și a informațiilor „secrete” care le-ar „justifica” sau declarațiile politice vagi de tipul „dușmanul dușmanului este aliatul meu”, au alimentat paradoxul suspiciunii latente care, fiind o stare foarte labilă, trece brusc de la incertitudinea insuportabilă la siguranța extremă de tipul: *Sîntem singurii posesori ai adevărului!*, și așa se alunecă de la mania persecuției a complexului de inferioritate la o formă de superioritate paranoică. Nu-ți sugerează acest mecanism modalitatea nașterii dictatorilor? Un alt paradox este conținut și de faptul că astfel de personalități structurate antisocial ajung să conducă o societate!

În concluzie, conspirologii ne vînd poveștile pe care sîntem pregătiți să le credem și, subiectele secolului XX, au rămas la fel de fertile ca la începutul lor: împușcarea lui J. F.

Kennedy, Elvis „trăiește”, „lichidarea” prințesei Diana, „sinuciderea simulată” lui Marilyn Monroe, aterizarea americanilor pe lună aranjată pe platourile de filmare, lansarea virusului SIDA de Stasi din DDR, atentatul de pe 11 Septembrie pus la cale de CIA, etc.

LA: - La începutul anilor 80 propaganda lansase la noi amenințarea bombei cu neutroni și demonstrațiile de protest au cuprins atunci toată România. Îmi amintesc că la TVR se dădeau interviuri cu reacțiile populației și nu pot uita răspunsul unei bătrîne de la țară: „Dacă americanii n-au ce mânca le dăm noi maică numai să nu ne dea bomba!” - asta pe timpul cînd noi stăteam la cozi și aveam cartele la alimente! Atît a înțeles românul și mă urmărește gîndul că unele „scenarii” de la noi parcă sînt făcute de un psihosociolog rătăcit prin sistemele politice și care nu a mai fost la reciclare de decenii!

DG: - De ce nu? Puterea lasă să se înțeleagă întotdeauna numai lucrurile care-o servesc, dar și noi tindem să credem în ideile de conspirație ale unor „specialiști” dezorientați profesional ori care servesc anumite „intenții”. După procedurile cu examenul psihologic la profesori și listele de incompatibilități psihice cu funcția de cadru didactic, despre care noi am mai publicat - constatăm o tendință de a folosi nedeontologic științele umane sau, pur și simplu, incompetență. Nu este aceasta o dovadă că puterea sau „importanța” schimbă caracterul oricui? Puterea umple cel mai bine sentimentul de gol, inutilitate, anonim, neputință, compensează ineficiența și absența autenticității personale. A folosi psihologia împotriva omului înseamnă a abuza și denatura spiritul ei, cei ce gîndesc astfel încetează a mai aparține științelor umane. Grav nu este faptul că unii încearcă să explice vizibilul prin construcții invizibile delirante, ci acela că noi îi credem sau sîntem abandonați să-i credem!

LA: - Este trecutul totuși utilizabil la ceva? De ce avem nevoie de prelucrarea trecutului?

DG: - Avem nevoie de el, dar nu în sensul de a învăța din greșelile făcute, a-ți recunoaște greșelile nu te face mai deștept, chiar s-ar putea să te întărească în convingerea negativă că ești incurabil și nu ai nici o șansă, chiar „istoria ți-a dovedit” că nu ai nici una. Trecutul nu ne dă automat și soluțiile cele mai bune, mai ales dacă nu învățăm să gîndim sau nu ne schimbăm mentalitatea. Este vorba în primul rînd de preluarea unor responsabilități, dezvoltarea spiritului moral și a empatiei față de suferința provocată altora prin greșelile noastre. Maturizarea socială are doar un singur indicator și acesta nu este inteligența, ci empatia, capacitatea de rezonanță emoțională la suferința celorlalți. Apoi, și pentru faptul că renegarea realității duce la pierderea simțului realității, ceea ce destabilizează psihicul cel mai puternic.

Absența empatizării și practica renegării sînt periculoase pentru sănătatea psihică individuală dar și pentru mentalitatea unei națiuni. Problema cea mai delicată este fenomenul cronicizării, după atîtea decenii de mistificări ale realității și cea a „dovezilor de carton” acumulate între timp: creierul are nevoie permanent de justificări și poate accepta dovezi chiar dacă ele nu sînt reale, el nu suportă prea mult tensiunea inexplicării. Creierul interesat, al unui maniac de exemplu, este în argumentația sa mult mai convingător și mai manipulativ decît oricare altul, deoarece noi nu avem gîndurile puse ca pe sîrmă și mereu la îndemîină, ordonate sau ierarhizate precis pentru a-l putea combate cu precizie.

Prelucrarea trecutului nu înseamnă urmărirea juridică sau punerea la zid a persoanelor care au greșit, adică tot așa cum comuniștii i-au „prelucrat” pe adversari, mai corect spus, pe cei pe care ei și i-au reprezentat în delir că le-ar fi dușmani. Este vorba în primul rînd de eliberarea de structurile de gîndire vicioase de atunci apoi de salvarea conștiinței morale/etice excluzînd defăimarea personală, bănuiala sau calomnia. Prelucrarea trecutului este problema adevărului despre noi și a salvării spiritului unei națiuni.

Un alt paradox, al adevărului social, este faptul că și ceea ce nu este „adevărat” (de ex.: ceva ce nu a fost o cauză principală a declanșării unui fenomen) acoperă un domeniu al realității, „există” la fel de real ca și ceea ce este adevărat („cauza adevărată”), așadar și „neadevărul” (nesemnificativul) devine un adevăr prin efectele sale. Fiind de regulă o interpretare umană, el depinde de criteriul ales de „cineva” și de calitatea morală a acestuia, natura nu face asemenea diferențieri între obiectele ei. Diferențierile le remarcăm de regulă doar dacă ne sînt utile sau sîntem pregătiți cognitiv pentru a le percepe și, din acest punct de vedere, ele pot fi „deranjate” sau aranjate astfel încît să încapă în „patul cerebral” al fiecăruia - la nevoie producem și „halucinații” relaționale inexistente în realitate dar care pot deveni o realitate. Dacă ai foarte multe probleme și contradicțiile te sufocă, nu-ți rămîne decît soluția să faci abstracție de ele sau să-ți iei „lumea în cap”, răsturnînd raporturile. Rațiunea și dreptatea unuia singur este în fond o nebunie (comparativ cu consensul general), dar dacă ea este suficient de coerentă (logic nu înseamnă și real) și destul de paranoică atunci ea se poate impune celorlalte rațiuni și subordona normalitatea. Parafrazîndu-l pe Hermann Hesse, putem spune că liniștea sufletească nu mai poate fi dată, în aceste condiții, decît de oglindirea cerului pe pămînt, un alt răspuns la religiozitatea de care discutăm.

LA: - Ce poți spune în final despre rolul psihologiei în prelucrarea trecutului?

DG: - Nietzsche și Freud au prezis, poate puțin cam exagerat, că, în viitor, nu istoria va fi regina științelor ci psihologia, iar știința istoriei sau a religiei va fi înlocuită de psihologia

maselor. Istoria ar fi atunci anamneza nevrozelor și obsesiilor noastre, iar psihopatologia, prin descrierile ei ar oferi cadrele psihologiei individuale și evitarea riscurilor de îmbolnăvire. Este adevărat că istoria omenirii este romanul căutării începutului spiritului în natură și a soluțiilor colective de supraviețuire. De exemplu: în momentul venirii nazismului la putere mari psihanalisti precum Reich, Fromm, Broch și chiar Adorno, s-au preocupat de psihologia masselor pentru a-și lămuri fenomenul atât lor cât și contemporaneității. S-a produs atunci o intersecție de tipul „viața imită arta”, respectiv știința în cazul nostru, între scrierile psihanalizatorilor și metodele pe care tot mai mult, Hitler și Goebbels, le dezvoltau pe baza lecturilor din acești autori. Pe măsură ce-i citeau, cei doi se simțeau confirmați de „știință” și își perfecționau metodele, inclusiv discursurile, devenind din ce în ce mai „conturați” și mai siguri. Hitler adora geniile și a fost foarte încântat de descrierile psihologice ale personalității sale și sugestiile date, „însușindu-și” trăsăturile care i-au plăcut. El fusese în tinerețe influențat de ocultismul „cosmicilor” („Ordinul Noului Templu” întemeiat de un fost călugăr cu vederi ariene autointitulat „Baronul Lancz”) și s-a identificat cu psihologia servită de analiști, devenind mai Hitler decât era, căpătând accentele care-i lipseau personalității sale fără culoare. Nu de puține ori am pacienți care vor de la mine o „psihologie” cu care să se identifice, o tendință firească de a umple golul sufletesc. Echilibrul individual este însă dat de renunțare, iar Goethe spunea subtil că de fapt „*se posedă cu adevărat numai lucrul la care se poate renunța.*”

LA: - Ultima întrebare: cum ai perceput prelucrarea trecutului la noi pînă acum?

DG: - Eu am citit „Paradigma feminină a României” și sînt de acord cu „românismele sau românizarea”, chiar cu feminizarea caracterului național demonstrată de tine, însă nu cred că neapărat o „masculinizare” prost înțeleasă este soluția. Pînă și comunismul era românesc, iar despărțirea, declanșată prin pseudoprocesul din decembrie, a urmat felul nostru aparte de a rezolva problemele, mai bine zis de a le încurca definitiv. O metodă preluată de la Stalin, care a reușit să încurce pentru 50 de ani Europa prin divizarea ei. Ea nu a fost oricum una europeană, însă nici una care să fie pe calapodul spiritului românesc. Dar care este acest spirit sau mai bine care a fost? Și unde l-am pierdut dacă l-am avut? Ce s-a întîmplat cu spiritul străbunilor și cu emoțiile noastre? De cînd a devenit spiritul nostru unul negativ de tip Dracula? De cîte decenii sau secole ne despărțim la modul „fals” de conducători? De ce numai România s-a despărțit astfel de comunism? De ce dovedim oscilații sentimentale imprevizibile sau trădăm parteneriate? Sînt urmele greșelilor anterioare așa de adînci în

spiritul nostru național, încît nu putem face altfel decît să cădem în aceleași abisuri ontologice?

LA: - Ai afirmat că noi am avut un sentiment față de comunism, chiar am fost îndrăgostiți de el. Cum se explică ura cu care ne-am despărțit de el?

DG: - Nu te îndrăgostești numai de ființe sau obiecte ci și de stări, sentimente sau idei. Sentimentele nu se nasc în inimă, chiar dacă simțim astfel, ci sînt declanșate de sistemul de autorecompensare din creier în urma imaginilor pe care ni le formăm plecînd de la ceva. Reprezentările despre persoane, situații sau posibilități sugerate nu sînt numai rezultatul unui impuls exterior ci al unui proces interior cerebral de recunoaștere prin raportare la trăirile fixate în memoria chiar subcorticală, adică al unui proces determinat masiv din interior în raport de 10/1: unui imput extern îi corespund 10 imput-uri circulare din interiorul starturilor neocortexului. Neurobiologia constată că procesele cognitiv-afective nu sînt efectul unei redări mecanice a realității, ci a unui proces interior de prelucrare cerebrală bazat pe scheme sau structuri tipice unui anumit mod de învățare obținut în dezvoltarea individuală, ceea ce face ca subiectivitatea să fie pe prim plan. Nici un proces de îndrăgostire nu poate fi independent de cele asemănătoare celor declanșate în copilăria timpurie sau în grădinițe unde se învățau poezii cu un conținut puternic sugestiv în acest sens: iubirea de partid, față de conducători, de părinți, de fii, de neam, de viitorul comun, etc.

În concluzie, noi ne-am despărțit de comunism tot așa cum l-am început, printr-o crimă. Analiza despărțirii noastre finale este analiza crimei și a trezirii bruște din hipnoza prelungită a unui spirit adormit și dezorientat. Analitic vorbind, orice crimă împotriva unei autorități, este repetarea celei originare prin care ne-am ucis tatăl real sau pe cel din ceruri, răzbuinînd alungarea din Paradis sau neîmplinirea promisiunilor redării Paradisului făcută de comuniști. Un alt aspect este conținut de realizarea conformității masei populare și egalizarea spiritelor printr-o identificare absolută, ce presupunea un proces de dizolvare a identității EU-lui individual în EL/NOI impersonal. Conflictul latent al lipsei tot mai scăzute de autenticitate a eu-lui, face posibilă crima, desigur într-o fază de criză a supraviețuirii, dar și pentru că Eul simte că „dublura” sa îi refuză iluzia trecerii în absolutul istoriei, a propriei identități. EL devine tot mai mare și EUL este amenințat cu dispariția. Crima devine astfel un act disperat al dorinței de „re-naștere”, trăit concomitent cu decesul „părinților” originali. Însă o re-naștere la modul fals, cu un act fals și falsificat, cu urmări la fel de false și alte falsificări în lanț ne întoarce la problema adevărului și putem afirma nu numai că „*nu există viață adevărată în falsificare*” (Adorno), dar și că falsificarea distruge orice încercare de viață adevărată.

LA: - Ultima precizare: modul tău de a răspunde la întrebări depășește o viziune strict psihoterapeutică.

DG: - Prima mea iubire a fost psihosociologia, psihologia clinică și psihoterapia m-au „întreținut” - nu poți trăi numai din iubiri! Gregory Bateson a spus-o cel mai bine: „Dacă vrem să înțelegem ceva din spiritul uman, atunci va trebui să avem întotdeauna în vedere faptul că ne aflăm în fața unor procese circulare desăvârșite.”

LA: Epilog: dacă nu aș ști nimic despre tine, aș putea comenta cam așa: Ia te uită cine vorbește așa despre comunism - unul care i-a întors spatele! DG a fost însă anchetat și arestat în decembrie 1983 pentru 40 de zile, chiar trimis spre a fi umilit în închisoarea din Mîndrești, satul său natal. Despre o anumită „trăire” tocmai a vorbit fără a o numi direct, el este de părere că nu întotdeauna propozițiile reușesc să exprime dimensiunile unor emoții, structura prelucrării acestora și argumentele sale fiind conținute tocmai în conversația noastră. Această conversație a fost terapia sa cognitivă și despărțirea de „colectiv.”

Scurt Curriculum Vitae

Domnul Dan Goglează este doctor în psihologie și psihoterapeut în praxisul propriu în Germania. Absolvent al facultății de istorie-filozofie, secția psihologie-sociologie a Universității Al.I. Cuza din Iași în 1976, a profesat ca psiholog clinician 10 ani la Focșani iar din 1986 trăiește în Leverkusen. Este membru al Asociației Psihologilor Germani - BDP, al Asociației și Camerei Psihoterapeuților – VPP și BVVP, al Societății de Hipnoză – DHG, supervizor și psihoterapeut autorizat de Asociația Casei Medicilor Germani iar în anul 2002 i s-a editat cartea „Psihoterapia – ca relație a schimbării individuale” la Editura „Polirom” – Iași.